

**Tartu Ülikool
Tervishoiu instituut**

**LASTE VÄÄRKOHTLEMISE ESINEMINE TARTU KOOLIDES
HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTELE**

Magistritöö rahvatervishoius

Sirje Bunder

**Juhendajad: Katrin Lang, PhD (epidemioloogia), MPH (rahvatervis)
Tartu Ülikool epidemioloogia lektor**

**Marika Väli, knd (meditsiin)
Tartu Ülikool kohtuarstiteaduse professor**

Tartu 2007

Magistritöö tehti Tartu Ülikooli tervishoiu instituudis

Tartu Ülikooli rahvatervise kraadinõukogu otsustas 7. mail 2007. a. lubada väitekirja rahvatervishoiu magistrikraadi kaitsmisele.

Oponent: Lemme Haldre, MSc (kliiniline psühholoogia)
Tartu Laste Tugikeskus, psühholoog, perepsühhoterapeut

Kaitsmine: 14. juunil 2007

SISUKORD

TABELITE NIMEKIRI.....	4
JOONISTE NIMEKIRI.....	5
LÜHIKOKKUVÕTE	6
1. SISSEJUHATUS.....	7
2. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	8
2.1 LAPSE VÄÄRKOHTLEMINE.....	8
2.2 VÄÄRKOHTLEMISE RISKITEGURID	9
2.5 LASTE VÄÄRKOHTLEMISE ENNETAMINE.....	12
2.6 HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LAPSED	13
2.7 ERIVAJADUSTEGA LAPSED JA VÄÄRKOHTLEMINE.....	14
2.8 TARTU LINNA KOOLID HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTELE.....	17
2.9 EESTIS VIIMASTEL AASTATEL TEOSTATUD UURIMUSED LASTE VÄÄRKOHTLEMISE TEEMAL.....	18
3. UURIMUSE EESMÄRK	27
4. MATERJAL JA METOODIKA	28
4.1 MEETOD	28
4.2. VALIM	29
4.3 ANALÜÜSIS KASUTATAVATE TUNNUSTE TEISENDAMINE.	29
4.4 ANALÜÜSIMEETODID	30
5. TULEMUSED.....	31
5.1 VASTANUTE ISELOOMUSTUS.....	31
5.2 VASTAJATE KODUNE KESKKOND	34
5.3 SUHTED PEREKONNAS	38
5.4 KOOLIKESKKOND.....	42
5.7 FÜÜSILISE VÄÄRKOHTLEMISE KOGEMINE VASTANUTE SEAS	45
5.8 SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE KOGEMINE VASTANUTE SEAS.....	45
5.9 HOOLETUSSEJÄTMINE	47
6.ARUTELU	49
KASUTATUD KIRJANDUS.....	53
LISAD.....	56
SUMMARY.....	67
TÄNUAVALDUS	68
CURRICULUM VITAE	69

TABELITE NIMEKIRI

Tabeli nr	Tabeli pealkiri	lk
Tabel 1.	Erivajadustega lastel esinev väärkohtlemine	15-16
Tabel 2.	Tartu linna koolid erivajadustega lastele	17
Tabel 3.	Eestis läbiviidud uurimused väärkohtlemise teemal	19-21
Tabel 4.	Vastanute osakaalud koolide lõikes	31
Tabel 5.	Vastanute sooline jaotus koolide lõikes	32
Tabel 6.	Vastanute vanus	33
Tabel 7.	Uuritavate elukoht	34
Tabel 8.	Pere struktuur	34
Tabel 9.	Vanemate vanus	36
Tabel 10.	Suhted vanematega	38
Tabel 11.	Tülid perekonnas	39
Tabel 12.	Vastanute käitumine halva hinde saamise korral	39
Tabel 13.	Vanemate reaktsioon halvale hindele	40
Tabel 14.	Vastanute karistaja sugude kaupa	41
Tabel 15.	Karistusmeetodid	42
Tabel 16.	Kiusamine koolis	43
Tabel 17.	Vaba aja veetmine	44
Tabel 18.	Suitsetamine	44
Tabel 19.	Emotsionaalne väärkohtlemine	45
Tabel 20.	Füüsiline väärkohtlemine	45
Tabel 21.	Vanus esimese seksuaalse väärkohtlemise ajal	47
Tabel 22.	Hooletussejätmine	48
Tabel 23.	Seksuaalne väärkohtlemine sugude kaupa	64
Tabel 24.	Seksuaalne väärkohtlemine	65
Tabel 25.	Seksuaalne väärkohtleja	66

JOONISTE NIMEKIRI

Joonise nr	Joonise allkiri	lk
Joonis 1.	Vastanute vanuseline jaotus	32
Joonis 2	Vastanute vanuseline jaotus sugude kaupa	33
Joonis 3.	Vastajale lisaks olevate laste arv peres	35
Joonis 4.	Vanemate vanuseline jaotus	36
Joonis 5.	Isa haridustase	37
Joonis 6.	Ema haridustase	37

LÜHIKOKKUVÕTE

Laste väärkohtlemise teema on ülimalt terav rahvatervishoiu probleem, kuna peresisene vägivald, sealhulgas laste väärkohtlemine on Eestis nii öelda perekonna sisene probleem, mida avalikult pole kombeks arutada. Seetõttu pole eriti uuritud selle sagedust eriuringute käigus ja kuna puudub ettekujutus probleemi suurusel, pole ka rakendatud meetmeid selle vähendamiseks.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli kirjeldada Tartu linna hariduslike erivajadustega lastele mõeldud koolides õppivate noorte suhtes toime pandud väärkohtlemise probleemi.

Uurimistöö viidi läbi 2006 aasta kevadel ühes koolis ja kahes koolis 2006 aasta sügisel. Uuringu meetodiks oli ankeetküsitlus. Ankeedi täitsid kolme Tartu linna hariduslike erivajadustega lastele mõeldud kooli õpilased. Kokku saadi 156 täidetud ankeeti. Vastajad olid 7. – 11. klassi õpilased.

Uuringus osalenud koolide õpilased on kogunud nii emotsionaalset, füüsilist, seksuaalset väärkohtlemist kui ka hooletussejätmist. Enamlevinuumateks väärkohtlemise viisideks olid: verbaalne seksuaalne väärkohtlemine, hariduse hooletussejätmine, emotsionaalne väärkohtlemine, vaimne seksuaalne väärkohtlemine ja tervise hooletussejätmine. Vähem esines füüsilist väärkohtlemist, füüsilist seksuaalset väärkohtlemist ja füüsilist hooletussejätmist. Kuid võrreldes teiste Eestis tavakoolide õpilaste seas läbiviidud uurimustega on hooletussejätmise ja seksuaalse väärkohtlemise esinemine märgatavalt sagedasem. Seega kinnitas antud uurimistöö kirjanduses esinevat väidet, et erivajadustega lastel on suurem risk sattuda hooletussejätmise või väärkohtlemise ohvriks.

1. SISSEJUHATUS

Laste väärkohtlemise teema on äärmiselt aktuaalne kogu maailmas, sealhulgas ka Eestis. Kuidagi pole võimalik õigustada täiskasvanu vägivalda temast väiksema, nõrgema, emotsionaalselt ja majanduslikult sõltuva inimese suhtes. Eriti siis, kui tegemist on lapsega, kelle vaimsed või füüsilised võimed on piiratud, mistõttu on tal veelgi väiksemad võimalused ennast vägivalda vastu kaitsta. Kõige kahetsusväärsemad on juhud kui lapsed kogevad vägivalda oma koduseinte vahel. Peresisene vägivald on teema, mida püütakse vältida, kuna enamus lapsevanemaid eitab probleemi. Eesti ühiskonnas on tavaks peresiseseid probleeme teistele mitte rääkida. Enamus lapsevanemaid isegi ei teadvusta endale, et nad oma lapsi vääralt kohtlevad. Teisest küljest ka väärkoheldud lapsed ise ei julge tihti avalikustada koduse väärkohtlemise esinemist, sest tunnevad hirmu väärkohtleja ees või siis kardavad, et neid ei usuta, samuti võib põhjuseks olla valehäbi – hirm tunnistada, et kodus esineb probleeme.

Kuna väärkoheldud lastel võib tekkida nii füüsilise kui vaimse tervisega probleeme nii koheselt kui ka terve edaspidise elu jooksul, on see üheks teravamaks probleemiks rahvatervishoiu seisukohast. Terviseprobleemidega tegelemine ja ravi on koormav kogu ühiskonnale, mistõttu tuleb senisest veelgi enam pöörata tähelepanu laste väärkohtlemise ennetamisele.

Laste väärkohtlemise teemal on Eestis juba läbi viidud mitmeid uurimusi. Uuritud on väärkohtlemise esinemist tavakoolides, kutsekoolides, erikoolides ning laste- ja turvakodudes. Kuigi kirjanduse põhjal esineb väärkohtlemist erivajadustega laste suhtes sagedamini, polnud siiani Eestis selleteemalist uurimistööd tehtud. Antud uurimus püüdis seda vajakajäämist korvata.

Töötan lastepsühhiaatria osakonnas õena. Seetõttu mõjutasid käesoleva töö teema valikut ka minu tööalased kokkupuuted erivajadustega lastega. Kuna isiklike kogemuste põhjal oli tekkinud arusaam, et erivajadustega lapsed kogevad suhteliselt sageli väärkohtlemist ja/või hooletussejätmist, otsustasingi antud teemal oma magistritöö kirjutada.

2. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Järgnev peatükk annab ülevaate lapse väärkohtlemise mõistest, olemusest, riskiteguritest, laste väärkohtlemise tõttu tekkivatest võimalikest otsestest ja kaugtagajärgedest ning sellega seotud tervisekaost Eestis. Lühidalt puudutatakse laste väärkohtlemise meetodeid.

Samuti annab peatükk ülevaate sellest, kes on haridusliku erivajadusega lapsed, millised on nende jaoks koolid Tartus ja miks erivajadustega lapsel on küllaltki suur risk sattuda väärkohtlemise ohvriks.

2.1 Lapse väärkohtlemine

Lapse väärkohtlemine on mistahes käitumine lapse suhtes, mis alandab tema füüsilist ja psüühilist heaolu, seades ohtu tema eakohase arengu ja tervisliku seisundi.

Lapse väärkohtlemine on igasugune kahju tekitamine lapsele, mis ei ole juhuslik (1,2,3,4,5,6,7).

Lapse seisukohast on igasugune väärkohtlemine halb, sest see põhjustab sageli hirmu, alandust ja kannatusi. Väärkohtlemine jaguneb füüsiliseks, seksuaalseks ja psühholoogiliseks ja/või emotsionaalseks väärkohtlemiseks. Väärkohtlemine on ka lapse hooletussejätmine (1, 2, 3, 4, 5, 6).

Füüsiline väärkohtlemine võib väljenduda löömisel, raputamisel, tõukamisel, mürgitamisel, kõrvetamisel, uputamisel, lämmatamisel või muus lapsele kehalisi vigastusi või kahju põhjustavas tegevuses. Füüsiline väärkohtlemine on ka see, kui lapsevanem või hooldaja varjab lapse haiguse sümptomeid või kahjustab oma tegevusega lapse tervist. Seda nimetatakse arstiteaduses Münchauseni sündroomiks (6, 7, 8, 9, 10).

Emotsionaalne väärkohtlemine on lapse järjekindel halvasti kohtlemine, mis kahjustab lapse emotsionaalset arengut. Emotsionaalne väärkohtlemine võib väljenduda püüdes sisendada lapsele, et ta on väärtusetu, et temast just seepärast ei hoolita või hoolitakse vaid niivõrd, kui võrd ta suudab täita teiste ootusi. Emotsionaalne väärkohtlemine võib väljenduda ootustes, mis ei ole vastavuses lapse eale ja arenguga. Samuti võib emotsionaalne

väärkohtlemine väljenduda pidevas hirmutunde sisendamises, oma huvides lapse ärakasutamises või kaasamises ebaausatesse tegudesse. Teatud määral sisaldub igas lapse väärkohtlemise liigis emotsionaalset väärkohtlemist, kuid samal ajal võib emotsionaalne väärkohtlemine esineda ka täiesti iseseisvalt (1,2,3,6,9,10).

Seksuaalne väärkohtlemine on lapse või nooruki sundimine või ahvatlemine osalema seksuaalseis toiminguis olenemata sellest, kas lapse ise mõistab toimuvat või mitte. Seksuaalne väärkohtlemine ei pruugi tähendada otsest seksuaalset vahekorda ning alati ei pruugi tegemist olla ka otsese füüsilise kontaktiga (2, 3, 7, 8, 10, 13, 14, 15).

Hooletussejätmine on lapse põhiliste kehaliste ja vaimsete vajaduste pidev rahuldamata jätmine, mis võib põhjustada tervisehäireid või kahjustada lapse arengut. Siia hulka kuulub see, kui lapsevanem või hooldaja ei ole suuteline tagama lapsele eakohast toitu, peavarju ega rõivaid, ei suuda last kaitsta füüsilise kahju tekitamise eest või ei võimalda lapsele vajalikku meditsiinilist hooldust ja arstiabi (1, 2, 3, 6, 9, 12, 13).

2.2 Väärkohtlemise riskitegurid

Erinevaid väärkohtlemise riskifaktoreid esineb nii indiviidi-, pere- kui ühiskonnatasandil. Uurijad on tõdenud, et mitte ainult üks faktor vaid erinevate faktorite koosmõju viib laste väärkohtlemiseni. Peab märkima, et ühe või teise faktori ilmnemine ei tähenda veel väärkohtlemist, vaid osutab selle võimalikkusele. Samas ühe või mitme soodusfaktori olemasolu (positiivne minapilt, sotsiaalsed oskused jne.) vähendab riskifaktorite mõju (1, 10, 12, 13).

Ühiskonnapoolsed riskifaktorid. Laste väärkohtlemist soodustavad mitmed sotsiaalkultuurilised hoiakud ja tõekspidamised:

1. Kindla ja üheselt mõistetava ühiskondliku hoiaku puudumine füüsilise karistamise suhtes.
2. Meedia kaudu vahendatav vägivald kinnistab lastes ja noortes arusaamist vägivallast kui väärtusest ja probleemide lahendamise vahendist.
3. Eesti ühiskonnas levinud arusaam perekonna puutumatuses raskendab väärkohtlemise kindlakstegemist ja sekkumist.

4. Ebapiisav riikliku tasandi preventsoonipoliitika.
5. Siiski veel ebapiisav lapse väärkohtlemise kui sotsiaalse probleemi teadvustamine ühiskonnas.
6. Laste vähene teadlikkus oma õigustest (1, 10, 12, 13).

Perekonna sotsiaal-majanduslikud riskifaktorid.

- madal sissetulek, majandusliku toimetuleku probleemid
- töötus või ebastabiilsed töötingimused
- noorelt vanemaks saamine
- üksikvanema pere
- vähemusgrupi liikmeks olemine
- kehvad korteriolud

Vanema poolsed riskifaktorid. Vanema isiksusest tulenevad järgmised väärkohtlemise riskifaktorid:

- psühhopatoloogilised häired (neurootilisus, depressiivsus, suitsidaalsus jne.);
- vanema isiksuse eripära (madal stressitaluvus, ärrituvus, depressiivsus, vähene empaatia ja avatus, agressiivsus, negatiivne minapilt jne.);
- ebaadekvaatsed ootused lapse suhtes;
- madal sotsiaalsete oskuste tase (vanemal puudub oskus konflikte lahendada ja stressiga toime tulla);
- mõnuainete kuritarvitamine;
- häiritud kiindumussuhe vanema ja lapse vahel;
- vanemlike oskuste puudumine;
- sotsiaalne isolatsioon (need vanemad, kes ei osale ühiskondlikus elus ega suhtle sugulaste ja sõpradega, ei allu hästi ühiselu reeglitele ega teadvusta oma käitumist väärkohtlemisena) (1, 10, 12, 13).

Perekonna poolsed riskifaktorid. Perekondlikest iseärasustest tingitud riskifaktoriteks on:

- paljulapseline üksikvanema perekond;
- kasuvanematega perekond;
- konfliktid või vägivaldsed suhtlemismustrid pereliikmete vahel;
- vanemate abieluprobleemid;
- põlvkondade järjepidevus;
- suhete probleemid vanema ja lapse vahel (1, 10, 12, 13, 17, 18)

Lapse isiksusest tulenevad riskifaktorid. Uurimustest on selgunud, et mõned lapse isiksuseomadused kutsuvad esile vanema meelepaha ning sellele järgneva väärkohtlemise suurem risk sattuda väärkohtlemise alla on lastel, kes on:

- soovimatud;
- madala sünnikaaluga;
- lühikese sünniintervalliga;
- enneaegsed;
- nooremad;
- nii kaasasündinud kui omandatud puuetega või tervisehäirega (puudest tingitud risk võib saata last kogu elu);
- madala IQ-ga;
- käitumisiseärasustega (ärritav käitumine, ebareeglipärane käitumine, öine rahutus, voodimärgamine);
- teatud isiksuseomadustega (nõudlik, apaatne, endassetõmbunud, ükskõikne, liigselt sõltuv);
- vanematele närvidele käivate harjumustega;
- madalamate sotsiaalsete oskustega.

Lapse agressiivne käitumine, raske iseloom, erivajadused (näiteks haiguse või puudega seonduvad) suurendavad peres stressi ja tõenäolist väärkohtlemise riski. Siin on oluline, millised on vanemate toimetulekuoskused suhtlemises agressiivse või erivajadustega lapsega; kas ja kuidas osatakse maandada endas tekkinud pingeid adekvaatsel viisil. Sageli satuvad nn. “rasked” lapsed korduvalt väärkohtlemise ohvriteks nii kodus kui koolis(1,10).

Teades laste väärkohtlemist soodustavaid riskifaktoreid, saame kasutada efektiivsemaid väärkohtlemist ennetavaid ja sekkumisstrateegiaid (1, 18, 19, 20).

2.3 Väärkohtlemise ja hooletusse jätmise tõttu tekkiv tervisekadu rahvastikus – väärkohtlemise kaugtagajärjed

Tervisekadu rahvastikus (*burden of disease*) võib avalduda kohealt väärkohtlemise järgselt väljendudes laste suremuses, füüsilise või vaimse puude tekkimises ja laste haigestumistes. Kuid palju suuremat kahju avaldab väärkohtlemine vaimsete ja füüsiliste haiguste avaldumisega aastate pärast, mis on otseselt või kaudselt seotud lapsepõlves kogetud väärkohtlemisega. Paraku on enamuses ühiskondades lastevastane vägivald tabuteema, mistõttu on väärkohtlemise tuvastamine ja registreerimine puudulik ning seetõttu on väärkohtlemise nii kohealt avalduvaid kui ka hiliseid efekte ülimalt raske täpselt hinnata (19,20,21).

Mitte kõigil väärkoheldud lastel ei avaldu pikaajalisi tagajärgi. Individuaalsete juhtude tulemite varieeruvus on suur ning võib olla mõjutatud erinevatest faktoritest: lapse vanus ja arengutase ajal, mil väärkohtlemine aset leidis väärkohtlemise liik (füüsiline, emotsionaalne, seksuaalne jne) väärkohtlemise sagedus, kestus ja tõsidus lapse ja väärkohtleja vaheline suhe.

Lisaks otsestele füüsilistele tagajärgedele seostatakse laste väärkohtlemist hulgaliste tervist mõjutavate kaugtagajärgedega, sealhulgas: alkoholi ja narkootiliste ainete kuritarvitamine; kognitiivsed kahjustused ja arengupeatatus; häirunud käitumine, vägivaldsus ja teised riskeerivad käitumismustrid; toitumis- ja unehäired; halb edasijõudmine koolis; suhtlemise probleemid; reproduktiivtervise probleemid; posttraumaatiline stresshäire; depressioon ja ärevus; suitsidaalne käitumine ja enesevigastamine. Paljud nendest probleemidest võivad põhjustada haigestumist ja tervisekadu ka veel täiskasvanueas (19, 20, 21).

2.5 Laste väärkohtlemise ennetamine

Laste väärkohtlemise ennetamine on pikaajaline ja laiaulatuslik tegevus. Eristatakse kolme preventsiõnitaset, mis ühtekokku hõlmavad tegevuse väärkohtlemise ennetamisest kuni väärkoheldud laste ja nende pereliikmete ravini.

Primaarse preventsiõoni all mõistetakse tegevust, mis on suunatud laste väärkohtlemise ennetamisele ühiskonnas tervikuna.

Sekundaarse preventsoonina mõistetakse tegevust, mis on suunatud väärkohtlemise varaseks äratundmiseks ning selle taasesinemise vältimiseks.

Tertsiaarse preventiooni all mõistetakse peamiselt väärkoheldud laste ja nende pereliikmete meditsiinilist, sotsiaalset ja psühholoogilist abi, eesmärgiga taastada nende vaimset ja füüsilist tervist ning toimetulekut nii palju kui võimalik (19, 20, 21, 22, 23).

2.6 Hariduslike erivajadustega lapsed

Erivajadustega lasteks nimetatakse lapsi, kes erinevad eakaaslastest oma võimetelt, kultuuriliselt või sotsiaalselt taustalt või isiksuseomadustelt sedavõrd, et vajavad oma arengupotentsiaali realiseerimiseks keskkonna ümberkorraldamist.

Koolieelses eas avalduvaid erivajadusi nimetatakse arengulisteks erivajadusteks, kooliealiste laste puhul kõneldakse aga hariduslikest erivajadustest. Arenguline ja hariduslik erivajadus võib olla nii mahajäämus eakohasest tasemest (arengupuue) kui ka andekus mingis arenguvaldkonnas.

Olenevalt konkreetse erivajaduse spetsiifikast ja raskusastmest võivad hariduslike erivajadustega lapsed õppida integreeritult tavakoolis, või erikoolides/klassides, kus õpetus on suunatud eelkõige probleemist tuleneva erivajaduse ületamisele/kompenseerimisele.

Seega on üldhariduslikud erivajadustega õpilaste koolid moodustatud keha-, kõne-, meele- ja vaimupuudega ning kasvatuse eritingimusi vajavatele õpilastele, samuti sanatoorsed koolid, kus on võimalik saada vastavat ravi, täita koolikohustust ja omandada kohustuslik põhiharidus (26, 27).

2.7 Erivajadustega lapsed ja väärkohtlemine

Eestis on teostatud uuringuid väärkohtlemise esinemise osas tavakooli õpilaste seas, kutsekooli õpilastele ja erikoolides ning lastekodude kasvandike hulgas. Siiani pole teostatud sellist uuringut erivajadustega laste hulgas.

Samas on mitmed teistes riikides läbiviidud uurimused näidanud, et erivajadustega lapsed on kõrgemas riskirühmas väärkohtlemise ohvriks sattumiseks võrreldes lastega, kellel erivajadused puuduvad. Põhjuseks erivajadustega laste väiksem võime ennast kaitsta kas siis vaimsete või füüsiliste puuete tõttu. Mõned näited antud teemal avaldatud uurimustest on toodud alljärgnevalt tabelis 1.

Tabel 1. Erivajadustega lastel esinev väärkohtlemine

Aasta	Autor	Uuritavad	Põhileid
1999	G.F.Hobbs, C.J.Hoobs, Winne (28) J.M.	158 erivajadustega kasuperes ja hooldekodus hooldusel olevat last	<ul style="list-style-type: none"> - kasuperedes 42 last füüsiliselt väärkoheldud, 76 seksuaalselt väärkoheldud ja 15 last olid kogenud mõlemat tüüp väärkohtlemist - hooldekodus 12 last füüsiliselt väärkoheldud, 6 seksuaalselt ja 6 last olid mõlemat tüüpi väärkohtlemist - väärkohtlemise all kannatanud lastel esinesid emotsionaalsed-,käitumislikud- või õppimisraskused - 80% lastest oli väärkoheldud enne hooldusele sattumist - kasuperes kasvavad lapsed olid 7-8 korda ja hooldekodus kasvavad lapsed 6 korda enam pöördunud väärkohtlemise tõttu pediatrite poole võrreldes tavalastega.
2000	P. M. Sullivan, J.F. Knutson(29).	817 kodust ära jooksnud last	<ul style="list-style-type: none"> - ülekaalukalt oli kodust ära jooksnud laste hulgas erivajadustega (puudega) lapsi ja noorukeid - erivajadustega kodust ära jooksnud lapsed olid märkimisväärselt enam väärkohtlemist kogenud - kodust vägivalda esines enam käitumishäiretega jooksikute seas - käitumishäiretega, vaimse mahajäämusega ja kommunikatsiooni häiretega kodust ära jooksnud lastel esines enne kodust ära jooksmist mingi kodune, peresisene traumeeriv faktor

Aasta	Autor	Uuritavad	Põhileid
2003	A. P. Giardino, K. M. Hudson, J. Marsh (30).	49 erivajadustega last vanuses 3-16	<ul style="list-style-type: none"> - 18% lastest leiti esmasel füüsilisel läbivaatusel jälgi väärkohtlemisest - järgnevaks läbivaatuseks leiti üles ainult 29 hooldajat - 22 hooldajal olid meeles soovitud eelmisest läbivaatusest - 25 juhul anti soovitus ambulatoorseks vaimse tervise konsultatsiooniks ja 12 juhul seda soovitus järgiti

2.8 Tartu linna koolid hariduslike erivajadustega lastele

Tartu linnas on viis erivajadustega õpilastele mõeldud kooli. Kolm munitsipaalkooli: Tartu Herbert Masingu Kool, Tartu Maarja Kool ja Tartu Kroonuaia Kool ning kaks riigikooli: Tartu Emajõe kool ja Tartu Hiie Kool. Tabelis 2 on kirjeldatud õppimisvõimalusi antud koolides, koolides omandatav haridus ning samuti on loetletud näidustused nendes koolides õppimiseks. Nendes koolidesse õppima asumiseks on vajalik nõustamiskomisjoni soovitus. Nõustamiskomisjon töötab Tartu Linna Pedagoogilis-psühholoogilise Nõustamise ja Õpiabi Keskuse juures (31, 32).

Tabel 2. Tartu linna koolid erivajadustega lastele

Kooli andmed	Klassid/õppeaeg/eripära	Näidustused
Tartu Herbert Masingu Kool	I-XII, keskharidus eraldi klassid autistlikele õpilastele, ravivõimlemine, valikainetena filosoofia, informaatika	kroonilised siseelundite haigused põletikulised ning ortopeedilised liikumis- ja tugiaparaadihaigused süsteemsed sidekoehaigused psühhosündroomiga haigused (autismi sündroomiga)
Tartu Maarja Kool	lasteaed-alkool	mõõdukas vaimupuue raske vaimupuue liitpuue
Tartu Kroonuaia Kool	I-IX, 9 aastaga põhiharidus lihtsustatud õppekava või toimetuleku õppekava alusel	kerge vaimupuue mõõdukas vaimupuue
Tartu Hiie Kool	11 aastaga põhiharidus	kuulmispuue
	10 aastaga põhiharidus	kõnepuue
Tartu Emajõe Kool	13 aastaga keskharidus	nägemispuue

2.9 Eestis viimastel aastatel teostatud uurimused laste väärkohtlemise teemal

Eestis on viimaste aastate jooksul korduvalt uuritud perevägivalla ja sealhulgas laste väärkohtlemise esinemist (10, 12, 13, 15). On püütud välja selgitada võimalikke tegureid, mis võiks põhjustada väärkohtlemise esinemist kodudes, püütud leida seoseid väärkohtlemise ohvriks olemise ja laste omavahelise vägivalla esinemise vahel. Leitud on kindlaid seoseid koduse kehva sotsiaalmajandusliku olukorra ja väärkohtlemise ohvriks sattumise vahel. Samuti on esile toodud väärkoheldud laste peredes alkoholi sagedase tarbimise esinemist ning lapse ja vanemate vahelise usaldusliku suhte puudumist.

Alljärgnevalt on toodud lühike ülevaade mõnedest viimastel aastatel läbiviidud uurimustest. Nende kokkuvõte on toodud tabelis 3. Valisin just need oma töös esitlemiseks, kuna nendes uurimustes on küsitatud lapsi sarnastel teemadel, mis oma töösse planeerisin lülitada. Samuti on uurimistöö algne ankeet saadud ühelt antud teema varasemalt uurijalt, Kadri Soo`lt, kes on siiani läbi viinud ja koordineerinud mitmeid laste väärkohtlemist puudutavaid uurimusi (12, 13, 15).

Aasta	Autorid	Uuritavad	Põhileid
2002 a.	K. Soo, I. Soo (13)	874 last põhikoolide viimaste klasside (8-9 klass) õpilased Eestist	<ul style="list-style-type: none"> - Uurimuse teostajad leidsid, et teismelised on enda hinnangul kõige rohkem kogenud emotsionaalset ja seksuaalset väärkohtlemist. - Peamised väärkohtlemise ohvrid on tüdrukud. Neid on väärkoheldud poistest rohkem nii emotsionaalselt, seksuaalselt kui ka füüsiliselt. - Väärkohtlemise toimumise eelduseks on tõenäoliselt vähene suhtlemine ja suhete madal kvaliteet perekonnas. Väärkohtlemise toimumist võib soodustada ka alkoholi tarbimine kodus ja majanduslikud raskused. -Väärkohtlemine muudab tõenäoliselt ohvri tundeelu, alandab enesehinnangut ja toimetulekut koolikeskkonnas (hinded, suhted kaaslastega). Väärkoheldud lapsed kutsuvad harvemini oma sõpru koju, nad kardavad oma vanemaid ja on tihti kodust ära jooksnud.
2002 a.	S.Linde (10)	105 last kuuest Ida-Virumaa lastekodust ja ühest varjupaigast.	<ul style="list-style-type: none"> - Lapse väärkohtlemine on otseselt seotud pere sotsiaalmajandusliku olukorraga ja alkoholi liigtarvitamisega perekonnas. Seda tõestab asjaolu, et väärkohtlevatest peredest on uurimistulemuste kohaselt vaeseid 84% ja alkoholilembeseid 68%. Enamasti iseloomustasid väärkohtlevaid peresid sagedased konfliktid ja üldine pingeline mikrokliima. - Üle poole lastekodusse paigutatud lastest on kogenud emotsionaalset vägivalda (sõimamine 62,2%) karistamise sildi all lähedaste pereliikmete poolt enne hooldusele paigutamist. - Uurimusest selgus, et lastekodulapsi on karistatud füüsiliselt nii enne kui pärast hooldusele paigutamist. - järjest sagedamini kasutatakse karistusmeetodina emotsionaalset väärkohtlemist, mis on lapse jaoks alandav, kuid ei mõjuta last oma käitumist muutma.

Aasta	Autorid	Uuritavad	Põhileid
2004	K. Soo, D. Kutsar (33)	1943 üldharidus- ja kutsekoolide õpilast	<ul style="list-style-type: none"> - Uurimusest selgus, et seksuaalne väärkohtlemine on üsnagi levinud nähtus ning selle ohvriks langevad neiu kolm korda sagedamini kui noormehed. - Seksuaalse väärkohtlemise ohvri vanus esimese väärkoheldava situatsiooni ajal sõltus oluliselt sellest, kes on väärkohtleja. Intsesti juhtude korral on ohver oluliselt noorem (saedamini 9-13 aastane) kui tuttava või võõra isiku poolt (14-16 aastane) toime pandud väärkohtlemise korral. - Väärkohtlejaks oli enamasti meessoost isik. Väärkohtleja oli peamiselt ainult vastajale tuttav isik või siis päris võõras. - Väärkoheldutel oli rohkem probleeme koolis, nad pidasid end sagedamini agressiivseteks ning kaldusid hälbivalt käituma. - uurimusest selgus, et ohvrid, eriti tütarlapsed, pruukisid sagedamini mõnuaineid ning noormehed käitusid rohkem kriminaalselt võrreldes nede poiste ja tüdrukutega, kes ei olnud väärkohtlemisest teatanud. - suurem tõenäosus langeda väärkohtlemise ohvriks oli neil noortel, kellel puudus usalduslik suhe vanematega ning kes kogesid kodus verbaalset ja/või füüsilist vägivalda.

Aasta	Autorid	Uuritavad	Põhileid
2005	K. Soo (15)	272 erikoolides ja lastehoolekandeesutustes elavat noort	<ul style="list-style-type: none"> - Uuringu põhjal selgus, et vaimne, füüsiline ja seksuaalne väärkohtlemine on uuritud noorte hulgas suhteliselt levinud. - uurimuse tulemuste põhjal oli iga viies lastekodunoor, 36% turvakodu ning 38% erikooli kasvandikest kogenud vähemalt ühte seksuaalse väärkohtlemise situatsiooni - Füüsilise vägivalla kogemisest oli teatanud 21% lastekodu, 31% erikooli ning 42% turvakodunoortest. - vaimsest vägivallast andis teada 28% lastekodude, 41% erikoolide ja 47% turvakodude kasvandikest - seksuaalse väärkohtlemise ohvriteks olid sagedamini tüdrukud - seksuaalse väärkohtlemise ohvriks olid langenud sagedamini erikoolides õppivad noored, vaimse ja füüsilise väärkohtlemise ohvriteks olid aga turvakodudes viibivad noored. - seksuaalne väärkohtlemine oli oluliselt seotud ka noorte riskikäitumisega, olles ühest küljest selle tagajärjeks, teisest küljest ka selle soodustajaks.

Uurimus „Teismeliste väärkohtlemine Eestis Riskitegurid ja tagajärjed” (12, 13) viidi läbi 2000. aasta kevadel. Uurimuse meetodiks oli ankeetküsitlus ja küsitlajateks olid Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna üliõpilased.

Uurimuse vastajateks valiti põhikoolide viimaste klasside (8-9 klass) õpilased. Uurimuses osales 874 last üle terve Eesti. Neist oli poisse 415 (47%) ja tüdrukuid 459 (53%). 2/3 uurimuses osalenud lastest õppis eesti koolis ja 1/3 koolis, kus õppekeeleks on vene keel. Vastanud lapsed olid vanuses 13 – 18.

Uurimusest selgus, et laste väärkohtlemine on Eestis, täpsemalt Eesti peredes, üsnagi sage nähtus. 93% vastajatest oli teatanud vähemalt ühe väärkohtleva situatsiooni kogemusest oma elus. Kõige rohkem oldi kogetud kahte erinevat väärkohtlemisliiki (veerand vastanutest). Umbes iga viies respondent oli kogunud ühte või siis kolme erinevat väärkohtlemisliiki ning 15% oli kogunud nelja liiki. 10% poisslastest ja 5% tütarlastest ei olnud langenud ühelgi korral väärkohtlemise ohvriks. Seejuures ei olnud väärkoheldud 8% venelastest ja 5% eestlastest.

Kõige levinum väärkohtlemisliik oli emotsionaalne väärkohtlemine. Seda oli kogunud 4/5 kõigist respondentidest. Kõige sagedamini esines emotsionaalsest väärkohtlemisest sõimamist, norimist ja näägutamist. 57% vastanutest oli kogunud seksuaalset väärkohtlemist. Peaaegu kõik seksuaalse väärkohtlemise ohvrid olid kogunud verbaalset alaliiki, iga viies vastaja vaimset ning 3% füüsilist alaliiki. Verbaalsest alaliigist oli kõige levinum seksuaalse sisuga solvavate vihjete, komplimentide ja märkuste tegemine. Vaimsest seksuaalsest väärkohtlemisest oli kõige enam esinenud korduvate helistamiste ja kirjade saatmisega kiusamine ning tänaval jälitamine. Seksuaalset füüsilist vägivalda oli kogunud 3% vastajatest. Sellest alaliigist oli enim toime pandud vägistamiskatseid ning lahti riietuma sundimist. Vägistatud oli viiete last. Füüsilist väärkohtlemist ja hooletussejätmist märkis end kogunud olevat veidi rohkem kui kolmandik vastajatest. Füüsilisest väärkohtlemisest on vastajad teatanud sagedamini togimise, nügimise, näpistamise ja kõrvakiilu saamise kogemustest.

Antud uurimuse tulemustes ilmnes, et tütarlapsed on kogunud enda hinnangul poistest oluliselt rohkem peaaegu igat liiki väärkohtlemist (v.a hooletussejätmine). Eestlaste ja venelaste hinnanguid võrreldes selgus, et eesti vastajad on kogunud rohkem füüsilist ning verbaalset ja vaimset seksuaalset väärkohtlemist, seevastu vene vastajad on teatanud sagedamini emotsionaalse väärkohtlemise kogemustest.

Ankeetküsitluses „Ida-Virumaa hoolekandeesutuste laste refleksioone vägivallast” (10) osales 105 erinevas vanuses last kuuest Ida-Virumaa lastekodust ja ühest varjupaigast. Uurimuses osales 41(39%) poissi ja 64(61%) tüdrukut vanuses 12-16 aastat, eelnimetatud vanuserühm moodustab 73,3% küsitletutest.

Küsitlus viidi läbi 2001.aasta kevadel ja suvel Ida-Virumaa kuues lastekodus: Narva Lastekodus, Narva-Jõesuu Lastekodus, Voka Lastekodus, Sillamäe Lastekodus, Kohtla-Järve Lastekodus ja Kohtla-Nõmme Lastekodus ning Narva Laste Varjupaigas.

Selleks, et teada saada peresisese väärkohtlemise tagamaid ning hoolekandeesutusse paigutamise tõenäolisi põhjusi, huvitas uurimuse läbiviijat lastekodulaste päritolu perekond ehk milline keskkond on neid mõjutanud.

Üldiselt võib uurimistulemuste põhjal öelda, et hoolekandeesutustesse paigutatud lapsed on kogenud sageli ja mitmel erineval viisil nii füüsilist kui ka emotsionaalset väärkohtlemist perekonnas enne ärapaigutamist. Füüsilise väärkohtlemisena on enamlevinud tutistamine, löömine ja peksmine; emotsionaalse väärkohtlemisena on esikohal sõimamine.

Küsitluse teises osas oli eesmärgiks välja selgitada, olulisemad lastekodulapse kasvukeskkonda mõjutavad faktorid. Seda püüti selgitada läbi küsimuste, mis puudutasid kasvandike ja kasvatajate suhteid, üldist mikrokliimat lastekodus, kasvandike vägivallakogemusi ja ühes rühmas/peres kooselavate laste arvu.

Kokkuvõtvalt ütleb autor, et emotsionaalne vägivald on lastekodudes üsna laialt levinud nähtus ning seda kasutavad nii täiskasvanud (kasvatajad) laste suhtes kui ka lapsed omavahel. Peale selle kogevad lastekodulapsed kodulastest sagedamini emotsionaalset vägivalda mujalgi - koolis, tänaval, laagris, pidudel jne.

Oma töö kokkuvõttes nendib autor: „Kahetsusega tuleb nentida, et kõige sagedamini kogeb lastekodulaps nii füüsilist kui emotsionaalset (verbaalset) vägivalda lastekodus, mis asendab lastekodulapsele kodu. Kui kodulaps leiab (või loodab leida) kaitset vägivalla eest kodus, siis lastekodulapsel see võimalus puudub.”

2001. aastal viidi Norra Sotsiaaluuringute Instituudi poolt läbi noorte seksuaalset ärakasutamist ning hoiakuid mõõtev uurimus „Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud eesti noorte hulgas” (33).

Uuringu meetodiks oli ankeetküsitlus. Eesti ankeedile lisati ka mõned ainult Eestile huvi pakkuvad küsimused, näiteks verbaalset ja füüsilist vägivalda mõõtev blokk. Ühtlasi tuli kohandada küsimustik inglise ja rootsi keelest eesti ja vene keelde.

Eesti uuring viidi läbi 2003. aasta aprillist maini. Küsitletavateks olid 16 – 19-aastased üldharidus- ning kutsekoolide õpilased. Kokku küsitleti 1943 õpilast.

Käesolevas uurimuses küsiti noortelt nii füüsilise kui ka vaimse vägivalda kogemuse kohta viimase 12 kuu jooksul. Uuringus ei olnud üheselt defineeritud, mis on füüsiline ja vaimne vägivald, aga ette olid antud näited (füüsiline vägivald - pahatahtlikult löömine, tirimine, kiskumine, tõukamine, kinni hoidmine jne.; vaimne vägivald - mõnitamine, alandamine, solvamine, hirmutamine ja narrimine).

Noorte hinnangul on 15-20aastaste noorte seas vaimne vägivald füüsilisest enam levinud. Uurimusest selgus, et rohkem kui iga kolmas noor oli viimase aasta jooksul kogunud vaimset vägivalda. Enim (43%) oli nende hulgas eesti rahvusest tüdrukuid ning kõige harvem tunnistasid seda vene rahvusest poisid. Keskmiselt tunnistas vaimse vägivalda kogemuse olemasolu viimase aasta jooksul 38 vastajat sajast.

Füüsilist vägivalda olid kogunud kõige tõenäolisemalt eesti poisid (31%) ning vaatlusalustest gruppidest oluliselt vähem eesti rahvusest tüdrukud (22%). Keskmiselt oli füüsilist vägivalda tunda saanud 27 noort sajast.

Seksuaalse väärkohtlemise kogemusi hinnati kuue küsimusega: “Kas keegi on eksponeerinud ennast respondentile alasti?”; “Kas keegi on respondenti käperdanud (puudutanud tema keha seksuaalse tagamõttega)?”; “Kas keegi on sundinud respondenti masturbeerima kellegi ees?”; “Kas keegi on sundinud respondenti olema suguuhtes?”; “Kas keegi on sundinud respondenti tegema oraalset seksu?” ja “Kas keegi on sundinud respondenti tegema anaalset seksu?”. Selgus, et noorukite seksuaalne väärkohtlemine on üsnagi levinud nähtus ning selle ohvriks langevad neiu kolm korda sagedamini kui noormehed. Eestlased olid kogunud sagedamini seksuaalset ärakasutamist (käperdamine või vastajale alasti eksponeerimine), venelased aga seksuaalvägivalda (masturbeerima, anal-, oraal- ja vaginaalseksu tegema sundimine). Seksuaalse kuritarvitamise juhtudest oli teatanud sagedamini kutsekooliõppurid võrreldes üldhariduskoolis õppivate noortega.

Seksuaalse väärkohtlemise ohvri vanus esimese väärkohtleva situatsiooni ajal sõltus oluliselt sellest, kes on väärkohtleja. Intsesti juhtude korral on ohver oluliselt noorem (sagedamini 9–13aastane) kui tuttava või võõra isiku poolt (14–16aastane) toime pandud väärkohtlemise korral. Seega võib ohvri vanuse järgi täheldada kahe seksuaalse väärkohtlemise liigi – lapsea kuritarvitamise ning noorukiea väärkohtlemise – esinemist. Noorukieas toime pandud väärkohtlemisest on teatatud 20 korda sagedamini kui lapsepõlves aset leidnud väärkohtlemisest.

Väärkohtlejaks osutus enamasti meessoost isik, 13% juhtudel oli see naine. Väärkohtleja oli peamiselt ainult vastajale tuttav isik või siis päris võõras. Noormeeste puhul kasutas väärkohtleja sagedamini verbaalseid sunnimeetodeid, neidude puhul kasutati enamvähem võrdselt nii verbaalseid kui ka füüsilisi meetodeid.

Uurimuse „Erikoolides ja laste hoolekandeesutustes elavate noorte hoiakud ja kogemused seoses seksuaalse, vaimse ja füüsilise vägivallaga” (15) meetodiks oli samuti ankeetküsitlus. Kasutati sama ankeeti, mida tavakooli õpilaste küsitluse puhul. Ankeeti lihtsustati veidi keeleliselt ning sinna lisati mõned lastekodu, erikooli ning turvakodu noori puudutavad individuaalseid ja kodu probleeme mõõtvad küsimused.

Vastajateks olid peamiselt 15 – 19 aastased eesti ja vene rahvusest erikoolides õppivad noored ning turvakodudes ja eakohase arenguga laste lastekodudes elavad noored.

Noortelt küsiti nende füüsilise ja vaimse vägivalla kogemuste kohta viimase kaheteistkümne kuu jooksul. Füüsilise vägivalla näidetena toodi noortele välja tirimine, kiskumine, tõukamine, kinni hoidmine, pahatahtlik löömine, peksmine. Vaimse vägivalla puhul olid näidetena nimetatud mõnitamine, alandamine, solvamine, hirmutamine, narrimine, sõimamine.

Uuringus esitati küsimusi kolmes väga erinevas institutsioonis olevatele lastele: lastekodud, turvakodud, erikoolid. Kõiki tulemusi analüüsitakse edaspidi eelkõige lähtudes nendest institutsioonidest ning osaliselt ka soo lõikes.

Ootuspäraselt oli kõige enam vägivalla ohvreid (küsitlusele eelnenud viimase 12 kuu jooksul) turvakodus (varjupaigas) ja erikoolis olevate noorte seas. Lastekodud olid tunduvalt vägivalla vabamad. Füüsilise vägivalla kogemus oli 42% turvakodu, 31% erikooli ja 21% lastekodu lastest. Vaimse vägivalla osas oli erinevus lastekodude, erikoolide- ja turvakodude laste kogemuste vahel veelgi suurem. Lastekodudes oli vägivalla tase umbes sama keskmise Eesti koolilaste vägivalla tasemega ning erikoolide ja turvakodude lastel Eesti keskmisest kõrgem. Ka kumulatiivne vägivalla kogum annab lastekodu noortele Eesti keskmisega sarnase tulemuse ning erikooli ning turvakodu noorte jaoks keskmisest kõrgema näidu.

Sarnaselt Eesti üldistele näitajatele on antud uurimuse respondendid puutunud kõige enam kokku vaimse vägivallaga koolis. Üllatavalt suur oli erikoolide ning turvakodu noortel füüsilise vägivalla kogemus koolis. See ületas mitmekordselt tavakooli noorte taset.

Kokkuvõtteks eelpool kirjeldatud uuringutest võib öelda järgmist:

- Eesti noored kogevad suhteliselt sageli vägivalda nii kodukeskkonnas kui koolis
- Levinuimaks väärkohtlemise liigiks on vaimne vägivald
- Väärkohtlemist esineb sagedamini sotsiaalmajanduslike raskustega peredes ning peredes, kus tarvitatakse sageli alkoholi
- Väärkoheldud lastel puuduvad sageli usalduslikud suhted vanematega
- Väärkoheldud lapsed on altimad riskikäitumisele ja neil esineb sagedamini probleeme koolis
- Seksuaalset väärkohtlemist kogevad sagedamini tütarlapsed
- Seksuaalseks väärkohtlejaks oli enamasti meesterahvas, kes oli tuttav ainult ohvrile või oli täiesti võõras

3. UURIMUSE EESMÄRK

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli kirjeldada Tartu linna hariduslike erivajadustega lastekoolides õppivate noorte suhtes toime pandud väärkohtlemise probleemi.

Töö alaeesmärkideks oli selgitada välja ja kirjeldada:

1. kui palju ja mis laadi väärkohtlemist on Tartu linna hariduslike erivajadustega lastekoolides õppivad noored kogenud
2. kui turvaliseks hindavad need lapsed oma kodust keskkonda
3. missugused on nende laste suhted vanematega
4. kas ja missuguseid karistusmeetodeid kasutavad nende laste vanemad
5. kes vanematest kodus lapsi karistab
6. missugused on nende laste suhted koolis.

4. MATERJAL JA METOODIKA

4.1 Meetod

Uurimus on läbi viidud Eesti Teadusfondi granti nr 6592 raames ja töö tegemiseks on olemas TÜ Inimuuringute Eetika Komitee luba (nr 140/29, 22.08.2005)

Uurimistöö viidi läbi 2006 aasta kevadel ühes koolis ja kahes koolis 2006 aasta sügisel. Uuringu meetodiks oli ankeetküsitlus. Uuringus kasutati sama ankeeti, mida tavakooli õpilaste puhul 2000. aastal uurimuses „Epidemioloogiline uuring laste väärkohtlemise preventsiiooniks Eestis”. Selleks võeti ühendust ühe eelpool nimetatud uurimuse koordinaatoriga, et küsida nende uurimuses kasutatud ankeeti ning saavutati kokkulepe antud ankeedi kasutamiseks käesolevas uurimistöös.

Ankeeti lihtsustati arvestades, et küsitletavateks on erivajadustega lapsed ning seetõttu ankeetküsitlust lühendati jättes sellest välja küsimused, mis antud uurimuses huvi ei pakkunud. Samas, et andmed oleksid võrreldavad eelnevalt tavakoolides teostatud uurimustega, jäeti küsimuste sõnastus üldjuhul muutmata. Eelnevalt sai kokku lepitud kooli juhtkonnaga küsitluse toimumise üldistes tingimustes. Nädal enne küsitluse toimumist saadeti õpilaste vanematele allkirjastamiseks nõusoleku leht lapse küsitlemiseks. Valdavalt olid lapsevanemad nõus lapse küsitluses osalemisega, kui lapsevanem polnud nõusolekut andnud, siis laps küsitluses ei osalenud.

Küsitlust viis läbi käesoleva töö autor koos oma magistr töö juhendajatega. Erandiks üks kool, milles viisid küsitluse läbi klassides õpetajad. Põhjuseks kooli juhtkonna veendumus, et võõrad klassiruumis juhiks õpilaste tähelepanu kõrvale ning saadavad andmed ei pruugi olla tõepärased. Küsitlus toimus klassiruumis. Kõik õpilased täitsid oma ankeeti iseseisvalt. Kui tekkis arusaamatusi või probleeme ankeedis olevate küsimuste mõistmisel võis abisaamiseks pöörduda küsitluse läbiviija poole.

Eraldi peaks välja tooma küsitluse eripära Tartu Emajõe Koolis, kus õpivad nägemispuudega lapsed. Koolijuhtkonnaga sai eelnevalt konsulteeritud ning vastavalt nende soovitusel suurendati ankeetküsitluses kirja suurust, suurendati reavaheid, et tekst oleks selgem ja kergemini loetav ning kogu ankeet sai suurendatud A3 formaati. Samuti osalesid uuringus kolm täiesti pimedat last, kellele ankeedi küsimused ja vastusevariandid ette loeti ning kes vastasid küsimustele punkt kirjas trükkides. Hiljem tõlkisid sama kooli õpetajad laste vastused meile ümber.

4.2. Valim

Valimi moodustasid 7. – 11. klasside õpilased Tartu linna hariduslike erivajadustega koolides. Valimist sai kohe uuringu alguses välja lülitatud Tartu Maarja kool, kuna selle kooli õpilasteks on mõõduka ja raske vaimupuudega lapsed. Välja lülitati valimist lõpuklasside õpilased, kuna ilmselt on õppetöö lõpuklassis pingelisem kui teistes klassides. Valimist jäi välja ka Tartu Hiie Kool. Põhjuseks lapsevanemate vastuseis laste küsitlemiseks. Antud kooli juhtkonna sõnul olevat ligikaudu 70% lapsevanemaid vastanud nõusolekulehele eitavalt, samas kuna nõusolekulehed olid anonüümsed ja ei märgitud peale lapse nime, kes allkirjastatud lehe tagastas, polnud võimalik kindlaks teha, missugused lapsed küsitluses osaleda võisid.

Kokku laekus 156 ankeeti kolmest Tartu linna hariduslike erivajadustega lastele mõeldud koolist. Uuringus osalesid õpilased Tartu Masingu koolist, Tartu Emajõe koolist ja Tartu Kroonuaia Koolist.

4.3 Analüüsis kasutatavate tunnuste teisendamine.

Emotsionaalset väärkohtlemist mõõdeti järgnevate situatsioonide kaudu – kodus 1) sõimatakse, 2) hirmutatakse, 3) keelatakse vaadata TV-d, 4) ei lubata välja “sageli”, „mõnikord” ja “mitte kunagi”.

Füüsilist väärkohtlemist mõõdeti järgnevate situatsioonidega – 1) tutistatakse, raputatakse 2) antakse kõrvakiil, 3) lüüakse rihmaga 4) pekstakse skaalal “sageli”, “mõnikord” ja “mitte kunagi”.

Seksuaalset väärkohtlemist mõõdeti situatsioonide kaudu – 1) mulle on tehtud solvavaid märkusi, komplimente ja siivutuid ettepanekuid, 2) mulle on tehtud solvavaid vihjeid või ettepanekuid suguuhteks, 3) mulle on tehtud solvavaid ettepanekuid suguuhteks, pakkudes selle eest raha, kingitusi jne, 4) mind on kiusatud korduvate helistamiste ja kirjade saatmisega, 5) mind on tänaval jälitatud, 6) mind on sunnitud vaatama pornograafilist materjali, 7) mulle on vastu minu tahtmist näidatud suguelundeid, 8) mind on sunnitud alasti poseerima, 9) mind on sunnitud suguelundeid näitama, 10) mind on sunnitud lahti riietuma, 11) mind on proovitud vägistada ja 12) mind on vägistatud “peaaegu iga päev”, “umbes kord nädalas”, „kord kuus või harvem” ja „üldse mitte”.

Hooletussejätmist mõõdeti situatsioonide 1) kas vanemad hoolitsevad selle ees, et respondendi kõht oleks täis ja riided seljas, 2) kas vanemad hoolitsevad respondendi eest, kui ta on haigestunud 3) kas respondendile kutsutakse arst koju, kui ta on tõsiselt haige, 4) kas vanemad toetavad respondenti hariduse omandamisel kas vanemad tunnevad huvi, milliseid hindeid respondent saab skaalal “jah, “mõnikord” ja “ei”.

4.4 Analüüsimeetodid

Andmete sisestamiseks kasutati programmi *Microsoft Excel*. Andmed analüüsiti programmidega *Microsoft Excel* ja *Statcrunch*. (34).

Arvulised tunnused kirjeldati protsentide, keskmiste, mediaanide, standardhälbe, ulatuse ja miinimumi ning maksimumi abil. Statistiline olulisus leiti hii-ruut meetodil.

5. TULEMUSED

5.1 Vastanute iseloomustus

5.1.1 Kool

Ankeedi täitsid kolme Tartu linna kooli õpilased: Herbert Masingu Kooli, Tartu Emajõe Kooli ja Tartu Kroonuaia Kooli õpilased. Kokku saadi 156 täidetud ankeeti. Vastajad olid 7. – 11. klassi õpilased. 12. klassid jäeti valimist välja seoses pingelisema õppetöoga lõpuklassis.

Tabelis 4. on esitatud vastajate arvud ja protsendid kogu vastava vanusklassi kooliõpilaste hulgast koolide lõikes.

Tabel 4. Vastanute osakaalud koolide lõikes

Kooli nimetus	7.-12. klass	Vastanuid	
	arv	arv	%
Masingu Kool	130	68	52
Kroonuaia kool	116	68	59
Emajõe Kool	51	20	39
Kokku	297	156	52

On näha, et koolide vastavate klasside koguarvust moodustavad ankeedile vastanud õpilaste arv kahes koolis üle poole ja ühes koolis ligi pool kogu õpilaste arvust.. Nagu eelpool mainitud jäid valimist välja lõpuklasside õpilased, samuti ei vastanud ankeedile õpilased, kelle vanemad ei andnud selleks nõusolekut. Kolmest küsitluses osalenud koolist ei andnud luba oma last küsitleda neli lapsevanemat. Igas klassis oli mõni puuduja küsitluse läbiviimise päeval ning õpilaste nimekirjas oli ka hulk õpilasi, kes õpivad koduõppel ja seega polnud võimalik neid üsitleda.

5.1.2 Sugu

Tabelis 5. on toodud vastanute sooline jaotus koolide lõikes.

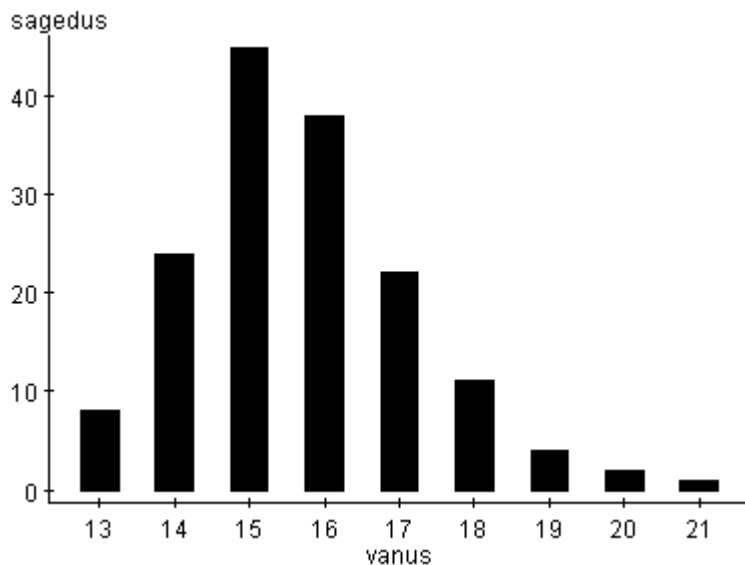
Tabel 5. Vastanute sooline jaotus koolide lõikes

Kooli nimetus	Vastanuid	Poisse		Tüdrukuid	
		arv	%	arv	%
Masingu Kool*	68	39	58	28	41
Kroonuaia kool	68	42	62	26	38
Emajõe Kool	20	12	60	8	40
Kokku	156	93	60	62	40

* Herbert Masingu Kooli ühe õpilase sugu teadmata

Ankeedi täitsid 93 poissi ja 62 tüdrukut ning ühe vastaja sugu pole teada, kuna tema poolt täidetud ankeedis oli sugu märkimata. Tabelist on näha, et kõigis koolides oli poiste osakaal vastajate seas suurem kui tüdrukute osakaal ($p < 0.0001$).

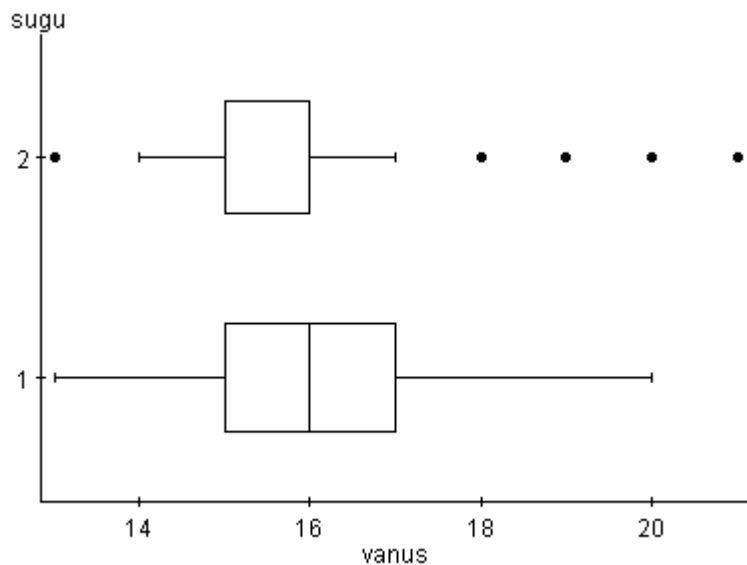
5.1.3 Vanus

Joonis. 1 Vastanute vanuseline jaotus

Kuna tegemist oli eriprogrammide alusel õppivate õpilastega, siis oli ka vastanute vanuseline jaotus (joonis 1) suhteliselt suure ulatusega. Jooniselt on näha, et kõige rohkem õpilasi langes vanusesse 15-16 aastat. Joonis 2 kirjeldab täpsemalt vastanute vanuselist jaotust sugude lõikes.

1 – poisid; 2 - tüdrukud

Joonis 2. Vastanute vanuseline jaotus sugude kaupa

Nagu on näha tabelist 6 oli vastanute keskmiseks vanuseks 15 aastat. Noorim vastaja oli nii tütarlaste kui poiste seas 13 aastane ja vanim tütarlaps oli 21 aastane ning vanim ankeedi täitnud poiss 20 aastane.

Tabel 6. Vastanute vanus

Sugu	arv	Keskmine vanus	Std. hälve	Mediaan	Ulatus	Min	Max
Poisid	93	15.7	1.5	16	7	13	20
Tüdrukud	61	15.6	1.6	15	8	13	21

5.1.4 Vastamata küsimused. Antud uurimistöö tulemusi analüüsid selgus, et paljudel ankeetidel on mitmetele küsimustele jäetud vastamata. Enne ankeetide vastajatele jagamist tutvustati ankeeti lühidalt ning selgitati kuidas ankeeti täita. Samuti julgustati vastajaid küsimuste tekkimise korral otse küsitluse läbiviija poole pöörduma ning paluti märkida vastused kõigile küsimustele. Põhjus võib olla nii selles, et tegemist on siiski erivajadustega lastega, kelle hulgas ka vaimsete puuetega lapsed ning seetõttu ei saanud lapsed antud küsimustest aru või siis tundusid need küsimused lastele n.ö. „liiga ebamugavad” vastamiseks.

5.2 Vastajate kodune keskkond

5.2.1 Elukoht. Uuritavate elukohad on toodud tabelis 4. Uuringus osalenud lapsed elasid valdavalt linnas ($p < 0.0154$), vaid veerand vastanutest elas maal ja 2 vastaja puhul pole tema elukoht teada.

Tabel 7. Uuritavate elukoht

Elukoht	Arv	%
Linnas	117	75
Maal	37	24
Teadmata	2	1
Kokku	156	100

5.2.2 Eluase. 26 % uuringus osalenud lastest elab eramajas, 24% elab väikeses paarikorterilises majas. Valdav osa vastanutest 44% elab paljukorterilises paneelilamuse. 4% vastanutest elas laste- või noortekodus ja 2% vastanutest polnud antud küsimusele andnud vastust. Pere käsutuses oli keskmiselt 3 tuba, korteris/majas olevate tubade arv ulatus 1 kuni 9. Oma tuba oli 53% vastanutest, 35% jagas tuba õe või vennaga, 9% vastanutest magas ühes toas vanematega.

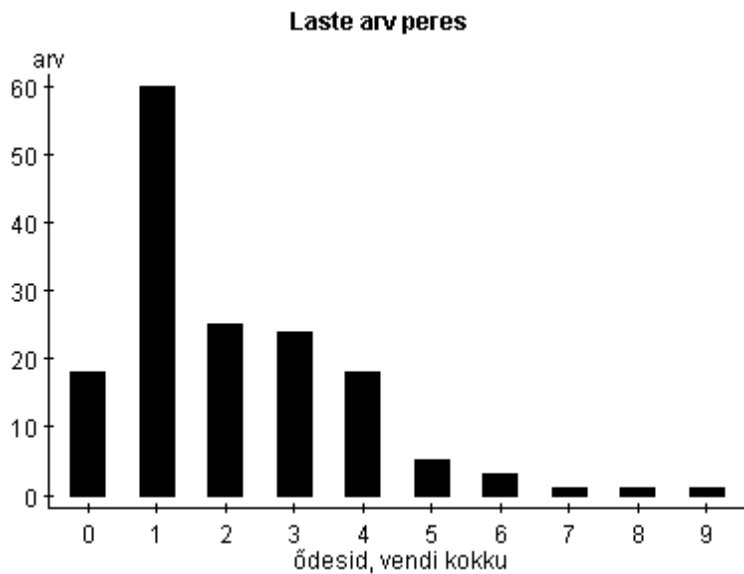
5.2.3 Vanemad. Uuritavate perestruktuur on toodud tabelis 5. Pooled uuringus osalenutest elavad koos oma bioloogiliste vanematega. Kolmandikku vastanutest kasvatab vaid ema, ema ja võõrasisaga elab kümnendik vastanutest, ainult isaga elab 7 last ehk 4% ja vanemateta s.t lastekodus kasvab 5 % küsitlusel osalenutest.

Tabel 8. Pere struktuur

Vastaja vanemad	arv	%
Ema ja isa	77	50
Ainult emaga	48	31
Ainult isaga	7	4
Pole vanemaid	8	5
Ema ja võõrasisa	16	10
Kokku	156	100

5.2.4 Lapsed peres

Joonis 3. kirjeldab vastanutele lisaks olevate laste arvu peres. Sellest on näha, et kõige rohkem oli tegemist ühe õe või vennaga (s.h. poolõed ja –vennad). Keskmiselt oli vastajal 2 õde/venda. 12% vastanutest olid peres ainsad lapsed, 39% oli üks õde või vend. Ühel lapsel oli seitse, ühel kaheksa ja ühel üheksa õde/venda.

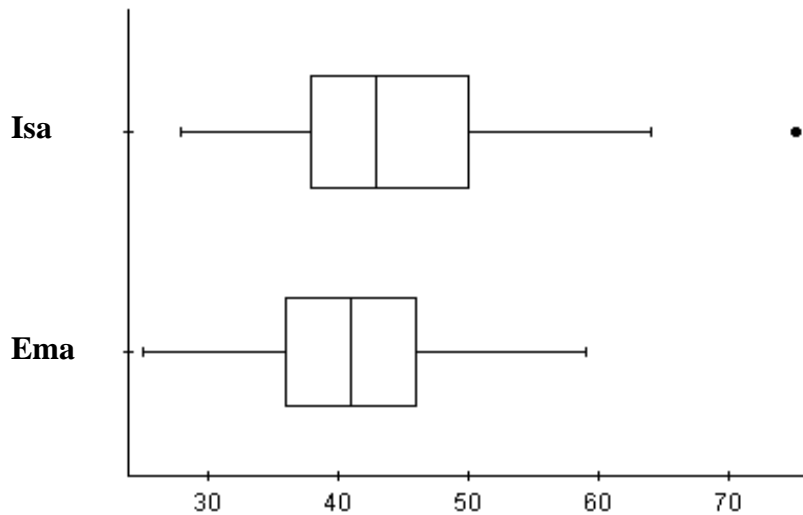

Joonis 3. Vastajale lisaks olevate laste arv peres.

5.2.5 Vanemate vanus. Vastanute vanemate vanuselist jaotust kirjeldavad tabel 9 ja joonis 4. Ema vanust teadis märkida 128 last. Ilmselt on ema vanuse märkimata jätmise põhjuseks asjaolu, et osad lapsed elasid lastekodus ning ei tea oma bioloogilistest vanematest midagi ning teisest küljest on tegemist siiski erivajadustega lastega kellest mõned ka kerge vaimse alaarenguga. Kui lapsed lihtsalt ei osanud öelda ema vanust, jätsid nad antud küsimusele vastamata. Ema keskmine vanus oli 41 aastat, vanuse ulatus 25 kuni 59. Isa vanust oskas märkida 90 last. Põhjuseks võib olla asjaolu, et küllaltki paljud lapsed elavad ainult emaga ning paljudel on võõrasisa, kelle vanust ei pruugi lapsed teada, et nad jätsid isa vanuse märkimata. Isa keskmine vanus 44, vanuse ulatus 28 kuni 75.

Tabel 9. Vanemate vanus

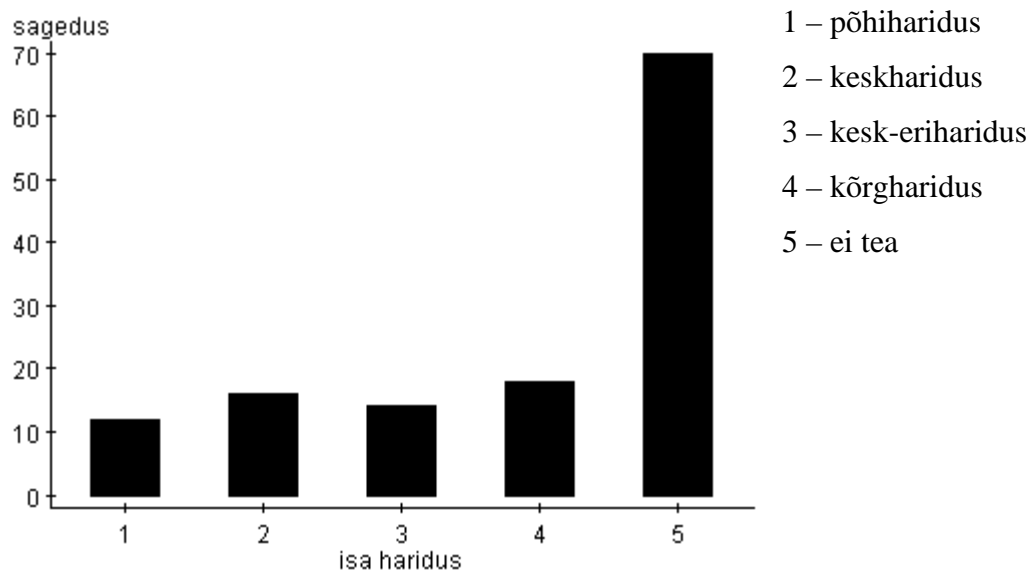
Vanem	arv	Keskmine vanus	Std. hälve	Mediaan	Ulatus	Min	Max
Emad	128	41.3	0.6	41	34	25	59
Isad	90	44.4	0.9	43	47	28	75

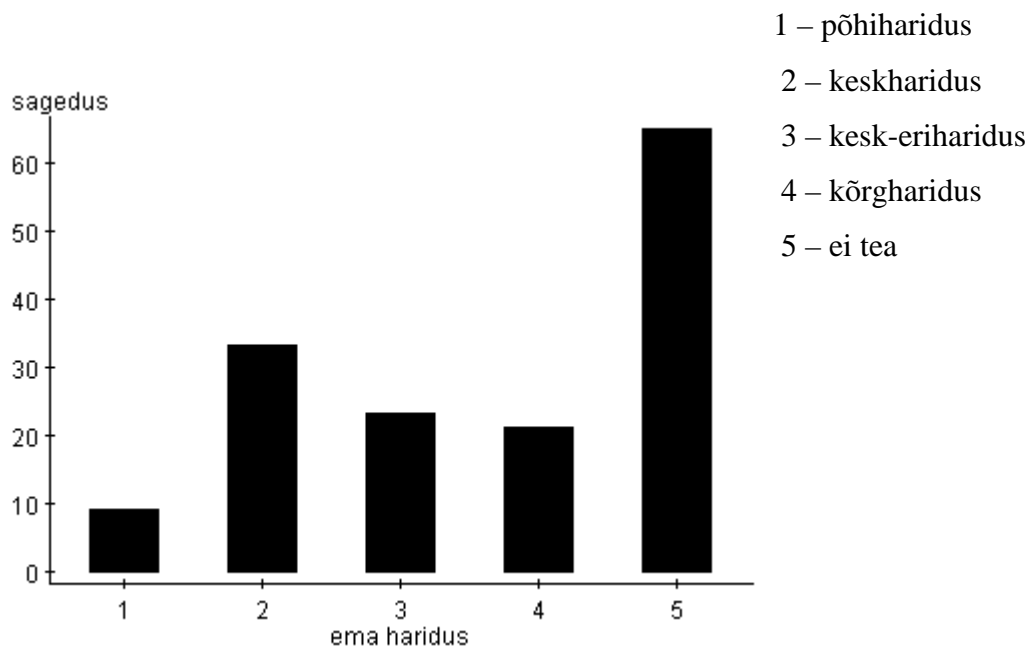
Joonis 4. Vanemate vanuseline jaotus

5.2.6 Vanemate kooselu vorm. Ametlikus ehk registreeritud abielus olid 68 lapse vanemad, mis on 44% vastanutest. Vabaabielus 22 lapse vanemad, ehk 14%. 31 last ehk 20% vastanutest oli märkinud, et vanemad on lahutatud. 13% lastest vastas antud küsimusele „ei tea” ning osad lapsed olid jätnud antud küsimusele üldse vastamata.

5.2.7 Vanemate haridus. Vanemate haridust hinnati järgmisel skaalal: põhiharidus, keskharidus, kesk-eriharidus ja kõrgharidus. Suures osas ei teadnud vastanud oma vanemate haridustaset. Joonised 5 ja 6 illustreerivad vanemate haridustaset. Üldiselt oli emade haridustase pisut kõrgem kui isadel. Vastuseks vanemate hariduse kohta märgiti „ei tea” 42% emadel ja 45% isadel, kõrgharidus oli 14% emadel ja 12% isadel, kesk-eriharidusega oli emasid rohkem, keskharidusega oli samuti tunduvalt rohkem emadel.

Joonis 5. Isa haridustase

Joonis 6. Ema haridustase

5.2.8 Vanemate tööga hõivatus. Ema töötab 73% vastanutest, isa töötab 62% vastanutest. Ema on töötu 3% , isa on töötu 2% vastanutest ning 19% ema on kodune ja 10% isa on kodune.

5.2.9 Vanemad viibinud kinnipidamisasutuses. 15% vastanutest on vanematest keegi viibinud kinnipidamisasutuses, 79% vastanutest ei ole kumbki vanematest kunagi kinnipidamisasutuses viibinud ja 6% ankeedi täitnud lastest on kas jätnud antud küsimusele vastamata või ei oska öelda kas vanemad on kinnipidamisasutuses viibinud või mitte.

5.2.10 Alkoholi tarvitamine kodus. Alkoholi tarbimise hindamiseks kodus pakuti vastanutele viis valiku varianti: peaaegu iga päev, kord-paar nädalas, kord-paar kuus, harvemini ja mitte kunagi. Küsimusele jätsid vastamata laste või noortekodus elavad lapsed. Tulemustest selgus, et valdavalt tarbitakse uuringus osalenud laste kodudes alkoholi harvem kui kord-paar kuus 33% ja kord-paar kuus 32%. Vastanutest 15% lapsi väitis, et nende kodus ei tarbita alkoholi üldse, kord-paar nädalas 13% ning peaaegu iga päev tarbitakse alkoholi 3% laste kodudes.

5.2.11 Vanemad sunnivad seadusega vastuolus tegevusele. Ankeedis küsiti vastajate käest: Kas Su vanemad on Sind kaas tõmmanud või sundinud tegevusteks, mis on ühiskonna normidega vastuolus (varastama, alkoholi ja mõnuaineid tarvitama, kerjama)? Antud küsimusele vastasid kaks last, et seda juhtub „sageli” ning viis last ütlesid, et nii juhtub „mõnikord”.

5.3 Suhted perekonnas

5.3.1 Suhted vanematega. Tabel 10 illustreerib vastanute hinnangut oma suhetele vanematega. Tulemustest selgus, et lapsed said emaga paremini läbi kui isaga. Oma suhteid väga sõbralikuks emaga hindasid pooled vastanutest, samas isaga 35%. Vaenulikeks hindas suhteid emaga 1% vastanutest aga isaga 6%.

Tabel 10. Suhted vanematega

Suhte iseloom	Emaga		Isaga	
	n	%	n	%
Väga sõbralikud	85	54.5	55	35
Üldiselt sõbralikud, kuid tuleb ette jahedamaid perioode	56	36	47	30
Pigem jahedad kui sõbralikud	6	4	12	8
Vaenulikud	2	1	10	6
Vastamata	7	4.5	32	21

5.3.2 Tülid peres. Peresiseste tülide esinemist kirjeldab tabel 11. Vanemate vahelisi tülisid esineb harva pooltel vastanute peredest, 30% vastanutest ei esine vanemate omavahelisi tülisid mitte kunagi ning 9% esineb vanemate vahelisi tülisid sageli. Teiste pere täiskasvanute vahelisi tülisid esineb samuti küllaltki sageli. Õe või vennaga tülitsemist harva tunnistasid üle poole vastajatest, 22% tülitse õe/vennaga sageli ja 17% vastanutest ei tülitse kunagi. Vanemate ja vastaja vahelist tülitsemist harva esines pooltel vastanutest, mitte kunagi ligi veerandil ja sageli 14% vastanutest.

Tabel 11. Tülid perekonnas

Tülid	Sageli	%	Harva	%	Mitte kunagi	%
Vanemate vahel	14	9	78	50	47	30
Teiste pere täiskasvanute vahel	5	3	61	39	66	42
Õe/venna ja vastaja vahel	34	22	82	53	21	17
Vanemate ja vastaja vahel	22	14	91	58	37	24

5.3.3 Vastanute käitumine halva hinde saamise korral. Üheks lapse ja tema vanemate omavaheliste usalduslike suhete näitajaks on kindlasti see kas laps julgeb tunnistada kui tal on midagi halvasti läinud. Vastajatelt küsiti kas nad räägivad vanematele kui saavad koolis halva hinde. Vastused antud küsimusele on esitatud tabelis 12. Valdavalt vastasid küsitletud, et nad tunnistavad halva hinde saamist vanematele. Antud küsimust oli laste poolt suhteliselt sageli kommenteeritud. Näiteks lisasid lapsed vastusele „jah” juurde kommentaari „mul polegi halbu hindeid”. Samuti oli ankeedis lisaküsimus, juhul kui vastaja märkis vastuseks „ei”, paluti tal selgitada põhjust miks ta ei ütle. Sageli esinesid kommentaarid: „neid ei huvita”, „lihtsalt ei taha öelda”, „ei taha pahandada saada” ning „parandan hinde ära, siis ütlen”. Kokku vastas jaatavalt 73% küsitletutest, kui vaadelda antud küsimusele vastamist eraldi sugude kaupa, siis sugude vahelist erinevust välja ei tule. Ühel juhul (tütarlaps) oli küsimusele jäetud vastamata ning

kõrvale lisatud kommentaariks „Mis see teie asi on”. Ning ühel juhul on vastaja sugu teadmata, tema vastas, et ei ütle vanematele kui saab halva hinde.

Tabel 12. Vastanute käitumine halva hinde saamise korral.

Ütlen vanematele kui saan halva hinde	kokku	%	tüdrukud	%	poisid	%
Jah	114	73	45	73	69	74
Ei	40	26	16	26	23	25
Vastamata	1	1	1	1	0	0

5.3.4 Vanemate reaktsioon halvale hindele. Vastajatel paluti vastata küsimusele: „Kui Sa oled koolis saanud halva hinde, siis kuidas kodus sellele reageeritakse?” Ette oli antud neli väidet: neil on ükskõik, suhtuvad sõbralikult, ergutavad edaspidi rohkem pingutama, saan riielda, saan peksa skaalal „sageli”, „mõnikord” ja „mitte kunagi”. Seega oli ootuspärane, et iga väite kohta on olemas mingi vastuse variant, siiski peab märkima, et paljudel juhtudel oli antud küsimusele kas üldse vastamata jäetud või oli siis mõnele väitele antud vastus, mõnele mitte. Tabelis 13 on toodud protsendid küsimustele vastanute seas.

37% lastest märkis, et vanematel on mõnikord ükskõik, 43% laste vanemad pole kunagi ükskõiksed ning 10% lapsi tunneb, et nende vanematel on sageli ükskõik mis hindeid nad koolis saavad. Peaaegu poolte laste vanemad suhtuvad halva hinde saamise puhul sõbralikult ning ergutavad lapsi rohkem pingutama ja 9% lapsi väitis, et vanemad ei suhtu kunagi halva hinde saamise sõbralikult. Riielda saavad halva hinde eest mõnikord 43 % vastanutest, 8% lapsi saavad alati halva hinde eest riielda. Halva hinde puhul saavad mõnikord peksa kuus last ja sageli pekstakse halva hinde eest nelja last.

Tabel 13. Vanemate reaktsioon halvale hindele

Vanemate reaktsioon	Vastus märkimata	%	Sageli	%	Mõnikord	%	Mitte kunagi	%
Neil on ükskõik	15	10	16	10	58	37	67	43
Suhtuvad sõbralikult, ergutavad rohkem pingutama	14	9	76	49	52	33	14	9
Saan riielda	23	14	12	8	66	43	55	36
Saan peksa	29	18	4	3	6	4	117	76

5.3.5 Karistamine. Valdav enamus - 63% vastajatest väitsid, et kui nad on midagi halvasti teinud, siis „mõnikord” vanemad karistavad neid. 27% vastanutest ütles, et neid ei karistata „mitte kunagi” ja 9 % lastest karistatakse alati kui nad midagi halvasti teevad.

5.3.6 Karistaja. Tabel 14 on välja toodud, kes on vastanute karistajaks. Enam kui pooled vastanud lastest märkis, et karistajaks on ema, 18% lastest on karistajaks isa, 8% lapsi karistavad nii isa kui ema. Üksteist last on märkinud, et karistajaks on keegi teine. Karistajateks on sellisel juhul märgitud kasvatajad lastekodu laste puhul ja vanavanemad kodus elavate laste puhul. Samuti on lapsed märkinud, et neid karistavad vanem õde/vanem vend ning üks laps oli märkinud koguni, et karistajaks on venna pruut. Sugude vahelist erinevust võis märgata kui karistajaks oli isa. Antud küsitlusest ilmnes, et isad karistavad poisse märksa sagedamini kui tüdrukuid. Karistajaks isa oli 21% poistest ja 13% tüdrukutest, samas kui emad karistavad 51% poisse ja 53% tüdrukuid.

Tabel 14. Vastanute karistaja sugude kaupa

Karistaja	n	%	T	%	P	%
Isa	28	18	8	13	19	21
Ema	80	52	33	53	47	51
Vanem vend	3	1,9	2	3	1	1
Vanem õde	2	1,1	2	3	0	0
Keegi teine	11	7	6	10	5	5
Isa ja ema mõlemad	12	8	5	8	7	8
Vastamata	19	12	6	10	12	13

5.3.7 Vanemate poolsed karistusmeetodid. Tabel 15 kirjeldab karistusmeetodeid, mida rakendatakse vanemate poolt laste suhtes. Kõige levinum karistusviis oli noomimine. Ligi kolmveerandit vastanutest noomitakse kas sageli või mõnikord. Sõimamist karistusena kasutavad „mõnikord” 33% laste vanemad, „sageli” teevad seda 5% vanemad ja „mitte kunagi” ei sõima 51% laste vanemad. Üsna levinud karistusmeetod on ka see, et laps pannakse tegema töid, mida ta tavaliselt ei tee. Ligikaudu kolmandik vastanutest väitis, et vanemad karistavad teda sellisel meetodil „mõnikord”, 7% väitis, et „sageli”. „Mõnikord” ei lubata välja veerandit vastanutest. Pekstakse „sageli” 1 last ja „mõnikord” 3 vastanut. Vastajatele oli jäetud võimalus ise kirja panna karistusmeetod, mida tema kodus vanemad tema suhtes rakendavad. Ülekaalukalt olid lapsed kirjeldanud kahte karistusmeetodit: arvutikeeld ja taskurahast ilma jätmine.

Tabel 15. Karistusmeetodid

Meetod	Sageli		Mõnikord		Mitte kunagi	
	n	%	n	%	n	%
Noomitakse	32	21	82	53	25	16
Ei lubata televiisorit vaadata	9	6	22	14	107	69
Ei lubata välja	7	4	39	25	91	58
Sõimatakse	8	5	51	33	80	51
Tutistatakse, raputatakse	2	1	10	6	126	81
Antakse kõrvakiil	0	0	6	4	131	84
Lüüakse rihmaga	3	2	5	3	130	84
Pekstakse	1	0,5	3	2	129	82,5
Pannakse tegema töid, mida ma tavaliselt ei tee	11	7	45	29	81	52

5.3.8 Vastaja arvamus kodu turvalisusest. Vastaja kodu turvalisusest ülevaate saamiseks paluti tal vastata küsimusele, kas kodu on tema jaoks koht, kuhu ta tahab minna, kas vastaja kardab oma vanemaid ning kas ta on kodust ära jooksnud. Väitele kodu on koht, kuhu tahan minna vastas selgelt jaatavalt 78% vastanutest, 11% jäi kõhklevale seisukohale märkides „mõnikord” ning 11% vastanutest lastest tunnevad, et nende kodu pole see koht kuhu nad heameelega lähevad. Antud küsimusele ei andnud vastust 6 last. Hirmu oma vanemate ees tunnevad 5 last ehk 3% vastanutest. Mõnikord kardavad vanemaid 13% vastanutest ja 83% lastest oma vanemate ees hirmu ei tunne. Kodust ära jooksnud on 11% vastanud lastest, 6% ütlevad, et on „mõnikord” kodust ära jooksnud ning 83% sellele küsimusele vastanud lastest pole kunagi kodust ära jooksnud.

5.4 Koolikeskkond

5.4.1 Suhted klassis. Tabel 16 kirjeldab vastanute suhteid klassikaaslastega. Uuringust selgub, et õpilaste omavahelised suhted klassis on küllaltki pingelised. Vastajatest 17% väidab, et klassikaaslasi kiusatakse „sageli” ja 63% „mõnikord”, samas kui variandi „mitte kunagi” märkis ära 16% vastajatest. Koguni pooled ankeedi täitnud lastest tunnevad, et neid kiusatakse „mõnikord”, „sageli” kiusatakse 8%.

Tabel 16. Kiusamine koolis

Suhted klassikaaslastega	Vastamata		Sageli		Mõnikord		Mitte kunagi	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Klassikaaslasi kiusatakse	6	4	27	17	68	63	25	16
Võtan kiusamisest osa	9	6	3	2	64	41	80	51
Mind kiusatakse	3	2	13	8	80	51	60	38

5.4.2 Koolist põhjusega puudunud. Küsimusele kas oled koolist põhjusega puudunud vastas enamus lapsi - 66 % jaatavalt, neist 43% vastas konkreetselt jah, 23% vastasid, et puuduvad „mõnikord” ning 34% vastanutest pole koolist põhjusega puudunud.

5.5 Vastajate riskeeriv käitumine vabal ajal

5.5.1 Vastaja vaba aja veetmine. Küsitlus sisaldas rida küsimusi vastajate vaba aja veetmise meetodite osas. Antud töö autor toob siinkohal välja vaid need küsimused, mis väljendavad vastanute n.ö. ebaõpilaslikku käitumist. Tulemused on väljatoodud tabelis 17.

Pidudel ja/või baaris käivad õhtuti kokku 80 last, seega üle poole kõigist vastanutest. 20% vastanutest veedavad õhtuid kord-paar kuus baaris või peol, 13% teevad seda kord-paar nädalas, samas 2% aga peaaegu iga päev. Mänguautomaatidega käib mängimas kokku 30 last. Sealhulgas kord-paar poolaastas mängimas käivad 6% õpilastest, umbes korra aastas 5%. Kuus last käivad mänguautomaatidega ennast lõbustamas kord-paar nädalas ja neli last teevad seda peaaegu iga päev. Narkootikumide tarvitamist tunnistasid kokku 10 last. Neist kord-paar kuus teevad seda kolm last, sama arv lapsi tarvitab narkootikume kord-paar nädalas, umbes korra aastas teevad seda 2 last ning üks laps kord-paar poolaastas ja üks laps tarvitab narkootikume regulaarselt peaaegu iga päev.

Tabel 17. Vaba aja veetmine

Tegevus	Peaaegu iga päev	%	Kord- paar nädalas	%	Kord- paar kuus	%	Kord- paar poolaastas	%	Umbes korra aastas	%	kokku	%
Veedan õhtu baaris või peol	3	2	20	13	31	20	9	6	17	11	80	51
Käin mänguautomaatidega mängimas	4	3	6	4	4	3	9	6	7	5	30	19
Tarvitan narkootikume	1	1	3	2	3	2	1	1	2	1	10	6

5.5.2 Suitsetamine. Tabel 18. Suitsetab kõigi vastanute hulgast kokku 55 õpilast, neist 22 tüdrukut ja 33 poissi. Regulaarset suitsetamist tunnistasid kokku 24% vastanud õpilastest. Nende hulgas 21% tüdrukutest ja 26% poistest. Väidetavalt mõnikord suitsetavad 12% vastanutest, nende seas 15% tütarlastest ja 10% poistest.

Tabel 18. Suitsetamine

	Poised		Tüdrukud		Kokku	
	n	%	n	%	n	%
Jah	24	26	13	21	37	24
Mõnikord	9	10	9	15	18	12
Kokku	33	36	22	36	55	36

5.6 Emotsionaalse väärkohtlemise kogemine vastanute seas

Kõige sagedasemana esineb kodudes laste söimamist. 37% vastanutest kinnitas, et teda söimatakse „mõnikord”, „sageli” juhtub seda 6% lastest. Järgmiseks sagedamini esinevaks emotsionaalse väärkohtlemise situatsiooniks vastanute kodudes on see, et vastajat ei lubata välja. 28% vastanutest kogeb seda „mõnikord”, 6% aga „sageli”. 16% lastest keelatakse ”mõnikord” vaadata televiisorist lemmiksaateid, 6% „sageli”. Hirmutamist ehk karistusega ähvardamist esineb vahel 14% vastanutest ja sageli 7% antud küsimusele vastanud lastest.

Tabel 19. Emotsionaalne väärkohtlemine

Väärkohtlev käitumine	Sageli	%	Mõnikord	%	Ei	%
Söimatakse	8	6	51	37	80	58
Hirmutatakse	11	7	22	14	120	78
Keelatakse vaadata tv	9	6	22	16	107	78
Ei lubata välja	7	6	39	28	91	66

5.7 Füüsilise väärkohtlemise kogemine vastanute seas

Tabelis 20 on välja toodud füüsilise väärkohtlemise esinemise situatsioonid. Füüsilise väärkohtlemisena tutistamist, raputamist esineb 12 küsimusele vastanutest. Mõnikord antakse kõrvakiil 4% lastest. Lüüakse rihmaga kaheksat last vastanutest ning pekstakse karistusena mõnikord 3 last ja sageli 1 last.

Tabel 20. Füüsiline väärkohtlemine

Väärkohtlev käitumine	Sageli	%	Mõnikord	%	Mitte kunagi	%
Tutistatakse, raputatakse	2	1	10	7	126	91
Antakse kõrvakiil	-	-	6	4	131	96
Lüüakse rihmaga	3	2	5	4	130	94
Pekstakse	1	>1	3	2	129	97

5.8 Seksuaalse väärkohtlemise kogemine vastanute seas

5.8.1 seksuaalse väärkohtlemise esinemine.

Seksuaalset väärkohtlemise esinemist hinnati ankeedis 12 situatsiooni kaudu skaalal “peaaegu iga päev”, “umbes kord nädalas”, „kord kuus või harvem” ja „üldse mitte”. Erinevate situatsioonide kirjeldused hõlmasid väiteid nii verbaalse, vaimse seksuaalse väärkohtlemise kohta, kui ka füüsilise seksuaalse väärkohtlemise kohta. Verbaalseks

seksuaalseks väärkohtlemiseks võib pidada näiteks solvavaid ja siivutuid ettepanekuid suguuheks, ettepanekut astuda seksuaalsesse ühtesse raha eest. Vaimse seksuaalse väärkohtlemise avaldusteks on näiteks situatsioonid kus vastajat on kiusatud korduvate kirjade, helistamistega, tänaval jälitatud, vastajat on sunnitud vaatama pornograafilist materjali või talle on vastu tema tahtmist näidatud suguelundeid. Füüsilise seksuaalse väärkohtlemise kõige rängemaks tagajärjeks on vägistamine või vägistamiskatse aga samas on seda ka vastaja sundimine alasti poseerima, sundimine oma suguelundeid näitama, sundimine vastu tahtmist lahti riietuma.

Antud uurimistööst selgus, et uurimuses osalenud õpilased on kõige enam kogenud verbaalset seksuaalset väärkohtlemist (vt tabel 24. lisas). Ning seda solvavate märkuste, komplimentide ja siivutute ettepanekute näol. 31% antud küsimusele vastanud lastest märkis, et seda juhtub nendega „kord kuus või harvem”, 14% „umbes korra nädalas” ja 7% lastest kogeb seda „peaaegu iga päev”. Sugude lõikes (tabel 23. lisas) ilmnes, et tütarlapsed satuvad sagedamini salvavate märkuste ja siivutute ettepanekute ohvriks kui poisid, kuid samas sarnase situatsiooni igapäevast kogemist esines poistel sagedamini kui tüdrukutel. Solvavaid vihjeid, ettepanekut suguuhteks „kord kuus või harvem” on tehtud 17% vastanutest, seejuures on kogenud sellist situatsiooni sagedamini jällegi tütarlapsed. Ettepanekut raha eest suguuhtesse astumiseks on tehtud nii poistele kui tüdrukutele peaaegu võrdselt.

Ka vaimset seksuaalset väärkohtlemist on kogenud nii tütarlapsed kui noormehed suhteliselt võrdselt, kuid nad on kogenud seda erineval määral ning erinevates situatsioonides. Korduvalt tülitatud helistamiste või kirjadega tütarlapsi poistest tunduvalt sagedamini. Tänaval jälitatud on peamiselt tütarlapsi. Samas tütarlapsed pole kogenud situatsiooni, kus neid on sunnitud vaatama pornograafilist materjali, samas küsimusele vastanud poistest 2% väidavad, et kogevad seda „peaaegu iga päev”, 1% kord nädalas ning 1% korra kuus. Situatsiooni, kus lastele on näidatud vastu nende tahtmist suguelundeid on kogenud nii tütarlapsed kui poisid enamvähem võrdselt.

Sugude vahelised erinevused erinevate situatsioonide kogemisel on väljendunud ka füüsilise seksuaalse väärkohtlemise puhul. Situatsioone sunnitud alasti poseerima ja sunnitud suguelundeid näitama on kirjeldanud ainult poisid. Sunnitud alasti poseerima korra nädalas on 1 poissi ja korra kuus 2 poissi. Sunnitud oma suguelundeid demonstreerima on 1 poissi korra nädalas ning 4 poissi korra kuus. Lahti riietuma vastu tahtmist on sunnitud „kord kuus või harvem” 3% tütarlastest ja 2% poistest. Ühte poissi sunnitakse selleks igapäevaselt. On proovitud vägistada 4 tütarlast ja 2 poissi „kord kuus või harvem”, 1 poiss väidab, et seda juhtub temaga

„umbes kord nädalas”. Vägistatud on 2 tütarlast ja 1 poissi ning 1 poiss tunnistab, et teda vägistatakse jätkuvalt iga päev.

Tabel 21. Vanus esimese seksuaalse väärkohtlemise ajal

Sugu	arv	Keskmine	Std. hälve	Mediaan	Ulatus	Min.	Max.
Poisid	9	13.6	1.2	14	13	5	18
Tüdrukud	5	14	0.7	14	2	13	15

5.8.2 Väärkohtleja (tabel 25 lisas). Valdavalt oli väärkohtlejaks oma eakaaslane 12% vastanutest hindas, et eakaaslaste poolt kogevad nad seksuaalset väärkohtlemist „kord kuus või harvem”, „peaaegu iga päev” kogevad seda 5% vastanutest ja 2% „umbes kord nädalas”. Teiseks sagedaseks seksuaalseks väärkohtlejaks oli võõras mees, 10% vastanutest väitis, et kogeb võõra mehe poolset väärkohtlemist „kord kuus või harvem”, 2% kogesid seda korra nädalas ja sama paljud lapsed ka igapäevaselt. Sageli oli väärkohtlejaks ka ainult vastajale tuttav isik – 8% „kord kuus või harvem” ning 5% „peaaegu iga päev”. 7% vastanutest ütles, et on kogenud seksuaalset väärkohtlemist mitme isiku poolt umbes korra kuus, 2% umbes korra nädalas ja 3% igapäevaselt.

5.9 Hooletussejätmine

Hooletussejätmist võib jagada omakorda füüsiliseks hooletussejätmiseks – kas vanemad hoolitsevad, et lapsel oleks kõht täis ja riided seljas, tervise hooletusse jätmiseks – kas vanemad hoolitsevad vastaja eest kui ta on haigestunud, kutsuvad vajadusel arsti ja hariduse hooletussejätmiseks – kas vanemad tunnevad huvi milliseid hindeid vastaja koolis saab. Antud uurimistöös ilmnes, et kõige enam esineb n.ö. hariduse hooletussejätmist.

5.9.1 Hariduse hooletussejätmine. 41% vastanutest tõdes, et vanematel on „mõnikord” ükskõik missuguseid hindeid vastaja saab ning „sageli” juhtub seda 11% vastanutest. Vanemate poolset tuge hariduse omandamisel ei tunneta „mõnikord” 10% vastanutest ja „sageli” 3% vastanutest.

5.9.2 Tervise hooletussejätmine: 19% vastanuid tunnistavad, et vanemad ei kutsu alati neile arsti kui nad on olnud tõsiselt haigestunud, 6% vastanutest juhtub sageli, et vajadusel jäetakse

arst kutsumata. Ilmnes, et 5% vastanutest ei hoolitse vanemad mõnikord üldse nende eest kui nad on haigestunud ning 2 last ütlesid, et seda juhtub sageli nii.

5.9.3 Füüsiline hooletussejätmine. Seitse last vastanutest ütlesid, et vanemad „mõnikord” ei hoolitse selle eest, et neil oleks kõht täis ja riided seljas ning neli last ütlesid, et seda juhtub sageli.

Tabel 22. Hooletussejätmine

Vanemate hoolitsev käitumine	jah	%	mõnikord	%	ei	%
Vanemad hoolitsevad, et oleks kõht täis	142	92	7	6	4	3
Vanemad hoolitsevad kui vastaja on haigestunud	143	93	8	5	2	1
Vastajale kutsutakse vajadusel arst	115	75	29	19	9	6
Vanemad toetavad vastajat hariduse omandamisel	131	86	15	10	5	3
Vanemad tunnevad huvi kuidas vastajal koolis läheb	67	48	58	41	16	11

6. ARUTELU

Käesolev uurimus viidi läbi eesmärgiga kirjeldada Tartu linna hariduslike erivajadustega laste koolides õppivate noorte suhtes toime pandud väärkohtlemise probleemi. Uuringu meetodiks oli ankeetküsitlus, seega on tegemist vastajate hinnangutega kodu- ja koolikeskkonnale ning väärkohtlemise esinemisele. Teiste sõnadega tegemist on vastaja enda nägemusega mingitele situatsioonidele ja olukordadele. Tegemiste ei ole tunnuste objektiivse mõõtmisega, mida antud teema puhul pole võimalik teha.

Vastajateks olid õpilased, kes õpivad eriprogrammide alusel või individuaalsete õppekavade alusel. Seega võib oletada, et küsitlusele vastanud õpilaste vaimsed võimed olid suhteliselt erineval tasemel, mis võib mõjutada antud uurimistöö tulemusi.

Olulise mõjutajana uurimistöö tulemustele on ka asjaolu, et paljudele küsimustele olid jätnud vastajad vastuse märkimata. Kuna suures osas vastamata küsimused puudutasid just väärkohtlemise esinemisega seotud küsimusi, näiteks karistamisega seotud küsimused ja konkreetselt seksuaalse väärkohtlemisega seotud küsimused. Võib järeldada, et vastamata küsimuste arvelt saime pigem madalama väärkohtlemise sageduse kui see tegelikkuses olla võiks.

Võrreldes teiste antud uurimistöö teoreetilises osas kirjeldatud Eestis läbiviidud uuringutega oli käesoleva uurimistöö vastanute seas poiste osakaal suurem kui tavakoolide õpilaste seas läbiviidud küsitlustes. Sellest võiks järeldada, et hariduslike erivajadustega õpilaste seas on poisse rohkem kui tüdrukuid. Samas pole mingil juhul õigust teha üldistusi, sest antud uurimistöö viidi läbi vaid ühe linna piires, samuti oli valim suhteliselt väikesearvuline ja sai esialgsete kavadega võrreldes veelgi väiksem, kuna valimist jäi välja üks kool. Seega ei saa teha üldistust ka mitte Tartu linnas kohta. Samuti me ei tea kas neis koolides on tegelikult poisse rohkem. Selle fakti kontrollimine oleks nõudnud eraldi andmepäringut.

Kõigis eelpool kirjeldatud teiste autorite uurimustes oli kõige sagedamini esinevaks väärkohtlemise liigiks emotsionaalne väärkohtlemine ja seksuaalne väärkohtlemine. Antud uurimistöö tulemused on siiski pisut erinevad. Kõige enam esines Tartu erivajadustega õpilastele mõeldud koolides verbaalset seksuaalset väärkohtlemist. Sarnaselt teiste uurimustega olid tütarlapsed sellist väärkohtlemise liiki kogunud poistest sagedamini.

Väga kõrgel tasemel oli hooletussejätmise kogemine vastajate poolt ja seda just hariduse hooletussejätmise näol. Väga paljud ankeedile vastanud tunnetavad vanemate poolset vähest huvi nende saavutuste vastu koolis ning ei taju piisavat tuge hariduse omandamisel. Selle tõttu võib lapsel kaduda motivatsioon hästi õppida või kaob huvi õppimise vastu üldse.

Sage, kuid mitte kõige sagedasem antud uurimistöö põhjal, oli ka emotsionaalse väärkohtlemise esinemise kirjeldamine vastanute poolt. Kõige enam esines selle väärkohtlemise liigi all vanemate poolset sõimamist, mis on ka teiste Eestis läbi viidud uurimuste põhjal kõige levinum emotsionaalse väärkohtlemise väljendus. Sagedased on ka vanemate poolsed keelud tegeleda meelepäraste asjadega ja karmi karistusega hirmutamine.

Ankeedi täitnud õpilaste seas oli suhteliselt kõrge vaimse seksuaalse väärkohtlemise kogemise protsent, jällegi olid sagedamini sedalaadi väärkohtlemist kogunud tütarlapsed.

Üllatavalt kõrgeks osutus vastanud laste hinnangute alusel tervise hooletussejätmine. Paljud lapsed väitsid, et vanemad ei kutsu neile arsti koju kui nad on haigestunud ja ei hoolitse nende eest kui nad on haiged. Kuna tegemist on niigi oma tervisliku seisundi tõttu erivajadustega lastega, siis peaks vanemad ju veel erilisel muretundma laste tervise pärast.

Võrreldes teiste Eestis läbiviidud uurimistöödega olid antud uurimistöö tulemuste põhjal oluliselt vähem kogunud füüsilist väärkohtlemist. Samas ei saa siiski märkimata jätta, et need kolmkümmend last küsitletute hulgast, kes ühel või teisel viisil kogevad füüsilist väärkohtlemist, ei ole kindlasti seda millegagi ära teeninud.

Nagu juba eelpool mainitud sarnaselt teiste tööde tulemustega, on ka selle uurimistöö põhjal seksuaalse väärkohtlemise esinemine sage nähtus. Seksuaalse väärkohtlemise kõige raskemat varianti, füüsilist seksuaalset väärkohtlemist, olid minu poolt küsitletud õpilased kogunud sagedamini kui tavakoolide õpilased. Samuti esines olulise erinevusena, võrreldes teiste uurimustega, asjaolu, et antud väärkohtlemise alaliiki kirjeldasid poisid võrdsel määral tütarlastega. Oli situatsioonide kirjeldusi, mille esinemist olid märkinud ainult poisid („on sunnitud alasti poseerima” ja „on sunnitud suguelundeid näitama”). Oluliselt sagedamini võrreldes tavakoolide õpilastega olid antud küsitlusele vastanud lapsed kogunud situatsioone kus neid on proovitud vägistada või on vägistatud. Vägistatud kolme tüdrukut ja kahte poissi küsitletute seast. Kusjuures üks poiss märkis, et teda vägistatakse jätkuvalt peaaegu iga päev.

Seksuaalse väärkohtlejana olid vastanud peamiselt märkinud oma eakaaslase, mis oli jällegi erinev vastus võrreldes teiste uurimustega. Sarnaselt teiste uurimustega olid küllaltki sageli seksuaalseteks väärkohtlejateks võõras mees või siis ainult vastajale tuttav isik.

Vanus esimese seksuaalse väärkohtlemise ajal oli keskmiselt sama, mis teiste uuringute tulemuste põhjal. Peab märkima, et üks poisslaps tunnistas, et teda väärkoheldi esmakordselt viie aastaselt, mis on väga varajane vanus.

Paljudes, sealhulgas ka Eestis, teostatud uurimustes kirjeldatakse väärkoheldud laste riskeerivat käitumist võrreldes lastega, kes pole väärkohtlemist kogunud. Riskeerivaks

käitumiseks võib pidada alaealiste viibimist paikades, kus tarbitakse liigselt alkoholi või teisi meelemürke. Antud küsitluse tulemustest ilmnes, et kõvasti üle poolte küsitletud lastest veedavad vaba aega baarides või pidudes käies. Vastanute seas on neid, kes tarvitavad ise alkoholi või narkootikume. Ja väga palju on suitsetajaid nii poiste kui tüdrukute hulgas.

Kokkuvõtteks peab ütlema, et paljud antud töö tulemused ei erinenud oluliselt teistest Eestis läbiviidud tööde tulemustest. Kuid esines siiski olulisi erinevusi väärkohtlemise erinevate liikide esinemise sageduse osas. Märksa kõrgem, võrreldes teistes Eestis teostatud tööde tulemustega, oli hooletussejätmine ja füüsiline seksuaalne väärkohtlemine. Seega on need tulemused sarnased mujal maailmas teostatud uuringutega, mis on refereeritud antud töö kirjanduse ülevaates ning kinnitavad antud uuringu põhitulemust, et just erivajadustega lastel on suurem oht sattuda hooletussejätmise ja seksuaalse väärkohtlemise ohvriks.

JÄRELDUSED

- Uuringus osalenud koolide õpilased on kogenud nii emotsionaalset, füüsilist, seksuaalset väärkohtlemist kui ka hooletussejätmist. Enamlevinuimateks väärkohtlemise viisideks olid: verbaalne seksuaalne väärkohtlemine, hariduse hooletussejätmine, emotsionaalne väärkohtlemine, vaimne seksuaalne väärkohtlemine ja tervise hooletussejätmine. Vähem esines füüsilist väärkohtlemist, füüsilist seksuaalset väärkohtlemist ja füüsilist hooletussejätmist;
- Valdavalt peavad ankeedile vastanud lapsed oma kodu turvaliseks;
- Suurem osa vastanutest hindab oma suhteid vanematega sõbralikeks või üldiselt sõbralikeks;
- Peamiselt kasutavad uuringus osalenud laste vanemad verbaalseid karistusmeetodeid – noomimist ja söimamist, levinud karistusmeetodiks on ka töö, vähem esines füüsilisi karistusmeetodeid;
- Valdavalt on vastanute karistajaks ema;
- Uuringu tulemustest järeldub, et küsitluses osalenud lastel on koolis omavahelised suhted klassikaaslastega küllaltki pingelised, sageli esineb õpilastel omavahelist kiusamist.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Soonets R(toim.). Laste väärkohtlemine. Tartu: AS ATLEX, 1997.
2. Rivett M, Shaun K. From Awareness to Practice: Children, Domestic Violence and Child Welfare, 2006; 15: 224-42.
3. McDonald KC. Child Abuse: Approach and Management, American Family Physician, 2007; 75: 221-8.
4. Acts of Omission: An Overview of Child Neglect, National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information. <http://nccanch.acf.hhs.gov/pubs/focus/acts/acts.pdf>
5. Child abuse and neglect by parents and other caregivers. World report on violence and health, chapter 3. World Health Organisation
6. Recognizing Child Abuse: What Parents Should Know, Prevent Child Abuse America http://www.preventchildabuse.org/learn_more/parents/recognizing_abuse.pdf
7. Injuries and violence prevention, World Health Organisation. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/neglect/en/
8. Child maltreatment: Fact Sheet, Centres for Disease Control and Prevention. <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/cmfacts.htm>
9. Abuse, TeensHealth. http://kidshealth.org/teen/your_mind/families/family_abuse.html
10. Linde S. Ida- Virumaa hoolekandeesutuste laste refleksioone vägivallast. Magistritöö, Tallinna Pedagoogikaülikool, Sotsiaalteaduskond, Sotsiaaltöö osakond 2002.
11. Dicker S, & Gordon E. Critical Connections for Children Who are Abused and Neglected. Infants & Young Children, 2006; 19: 170-8.
12. Soo K. Teismeliste väärkohtlemise riskitegurid ja tagajärjed. Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond, 2002.
13. Soo K, Soo I. Teismeliste väärkohtlemine Eestis: riskitegurid ja tagajärjed, 2002.
14. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. World Health Organisation, 2003.
15. Soo K.(toim.) Erikoolides ja laste hoolekandeesutustes elavate noorte hoiakud ja kogemused seoses seksuaalse, vaimse ja füüsilise vägivallaga. Sotsiaaluuring. Tartu 2005.
16. Abused Children, Child centre for Children at Risk in the Baltic Sea Region. <http://www.childcentre.info/research/abusedchil/>

17. Substance Abuse and Child Maltreatment, Child Welfare Information Gateway.
http://nccanch.acf.hhs.gov/pubs/factsheets/subabuse_childmal.cfm
18. Wolfe DA. Preventing Violence in Relationships: Psychological Science Addressing Complex social issues. *Canadian Psychology*, 2006;47: 44-50.
19. Building global commitment for violence prevention, Violence Prevention Alliance. World Health Organisation, 2005.
20. Chalk R, Gibbons A, Scarupa HJ. The Multiple Dimensions of Child Abuse and Neglect: New Insights into an Old Problem. *Child Trends* 2002.
http://www.childtrends.org/Files//Child_Trends-2002_05_01_RB_Childabuse.pdf
21. Long-Term Consequences of Child Abuse and Neglect. National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information.
http://nccanch.acf.hhs.gov/pubs/factsheets/long_term_consequences.cfm
22. Long-Term Consequences of Child Abuse and neglect, Child Welfare Information Gateway. http://nccanch.acf.hhs.gov/pubs/factsheets/long_term_consequences.cfm
23. International Society for Prevention of child abuse and Neglect. <http://www.ispcan.org>
24. The Risk and Prevention of Maltreatment of Children with Disabilities, National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information. <http://nccanch.acf.hhs.gov>.
25. Walrath CM, Ybarra ML, Sheenan AK, Holden EW, Burns BJ. Impact of Maltreatment on Children Served in Community Mental Health Programs. *Journal of Emotional and Behavioural Disorders*, 2006; 14: 143-56.
26. Erivajadustega õppurid, Haridus- ja teadusministeerium. <http://www.hm.ee>
27. Eesti Hariduse Infosüsteemi kodulehekül: <http://ehis.hm.ee>
28. Hobbs GF, Hobbs CJ. Abuse of children in foster and residential care. *Child Abuse & Neglect*, 1999; 23: 1239-52.
29. Sullivan PM, Knutson JF.
30. Giardino AP, Hudson KM, Marsh J. Providing medical evaluations for possible child maltreatment to children with special health care needs. *Child Abuse & Neglect*, 2003; 27: 1179-86.
31. Tartu linna kodulehekül. Munitsipaalkoolid hariduslike erivajadustega lastele.
http://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=8&page_id=1139
32. Tartu linna kodulehekül. Riigikoolid hariduslike erivajadustega lastele.
http://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=8&page_id=943

33. Soo K, Kutsar D. (toim) Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas. Sotsiaaluuring. Tartu 2004.

34. Statistikatarkvara "*Statcrunch*" www.statcrunch.com

LISAD

- Lisa 1. ankeet
- Lisa 2. tabel 23. Seksuaalne väärkohtlemine sugude kaupa
- Lisa 3. tabel 24. Seksuaalne väärkohtlemine
- Lisa 4. tabel 25. Seksuaalne väärkohtleja

Hea vastaja!

Uurimus, milles Sa osaled, viiakse läbi sooviga aidata lapsi, kelle elu võiks olla rõõmsam kui see praegu on, kelle jaoks ei ole kodu selline koht, kuhu nad tahaksid hea meelega iga päev minna. Paljusid lapsi kallistatakse ja hellitatakse kodudes vähem kui nad seda soovivad. Sellepärast püüamegi anonüümse küsitluse kaudu välja selgitada, millised on laste probleemid ja kuidas oleks võimalik neid ühiselt lahendada.

Ankeedi täitmisest. Enne vastamist loe küsimus ja vastusevariandid hoollega läbi. Tõmba Sinule sobiva variandi ees (tabeli puhul lahtris kas 1, 2, 3...jne) olevale numbrile ringi ümber, või kirjuta oma vastus punktiirile. Ei ole õigeid või valesid vastuseid, vasta nii, nagu Sulle kõige enam tundub. Sa ei pea kuhugi oma nime kirja panema ja keegi ei saa teada, kuidas Sa küsimustele vastasid.

-----

1 Sugu

1 M   2 N

2 Vanus (aastates) .....

3 Rahvus:

1 Eestlane   2 Venelane   3 Muu, milline? .....

4 Sa elad:

1 Linnas   2 Maal

5 Kes kuuluvad sinu perekonda?

A isa   B ema   C võõrasisa   D võõrasema   E teised sugulased.
Kes.....

6 Mitu õde / venda Sul on? (märgi arv).

Mul on ..... õde, ... vend(a), ... poolõde, ... poolvend(a).

7 Ema vanus (Kui elad koos võõrasemaga, siis märgi edaspidi andmed tema kohta) .....

8 Ema on:

1 Eestlane   2 Venelane   3 .....

9 Isa vanus (Kui elad koos võõrasisaga, siis märgi edaspidi andmed tema kohta) .....

10 Isa on:

1 Eestlane   2 Venelane   3 .....

11 Ema haridus:

1 Põhiharidus   2 Keskkharidus   3 Kesk-eriharidus   4 Kõrgharidus   5. Ei tea

12 Isa haridus:

- 1 Põhiharidus   2 Keskkharidus   3 Keskk-eriharidus   4 Kõrgharidus   5. Ei tea

13 Kellena ema töötab? .....Kui ema ei tööta, siis kas ta on: 1. Kodune 2. Töötu

14 Kellena isa töötab? ..... Kui isa ei tööta, siis kas ta on: 1. Kodune 2. Töötu

15 Vanemad on:

- 1 Registreeritud abielus   2 Vabaabielus   3 Lahutatud   4. Ei tea

16 Kas Sinu pere elab:

- 1 Eramajas   2 Väikeses paarikorterilises majas   3 Paljukorterilises paneelilammutus   4 .....

17 Teil on ..... tuba (märgi tubade arv).

18 Sul on:

- 1 Oma tuba   2 Jagan tuba õe/vennaga   3 Magan ühes toas koos vanematega

19 Järgnevalt on esitatud rida sõnu, millega võib iseloomustada kodu. Hinda, kui omased on alltoodud jooned Sinu kodule?

	Täiesti omane	Mingil määral	Ei ole omane
A. Rahulik	1	2	3
B. Korras	1	2	3
C. Ahistav	1	2	3
D. Puhas	1	2	3
E. Hubane	1	2	3
F. Sõbralik	1	2	3
G. Vaenulik	1	2	3
H. Külalislahke	1	2	3
I. Kindel	1	2	3
J. Mugav	1	2	3
K. Ilus	1	2	3

20 Kui Sa oled koolis saanud halva hinde, siis kuidas kodus sellele reageeritakse?

	Sageli	Mõnikord	Mitte kunagi
A. Neil on ükskõik	1	2	3
B. Suhtuvad sõbralikult, ergutavad edaspidi rohkem pingutama	1	2	3
C. Saan rielda	1	2	3
D. Saan peksa	1	2	3

21 Kas Sa ütled vanematele, kui oled saanud halva hinde?   1 Jah   2 Ei

22 Kui vastasid ei, siis miks Sa neile ei ütle?

.....
.....

23 Millised on suhted Sinu klassis?

	Sageli	Mõnikord	Mitte kunagi
A. Klassikaaslasi kiusatakse	1	2	3
B. Võtan kiusamisest osa	1	2	3
C. Mind kiusatakse	1	2	3

24 Kui palju on Sul sõpru?

- 1 Mul on palju sõpru
 2 Mul on mõned head sõbrad
 3 Mul on üks väga hea ja usaldusväärne sõber
 4 Mul ei ole sõpru

25 Järgnevalt mõned küsimused Sinu vaba aja veetmise kohta. Palun märgi, kui tihti Sa tegeled alljärgnevaga.

	Peaaegu iga päev	Kord-paar nädalas	Kord-paar kuus	Kord-paar poolaastas	Umbes korra aastas	Üldse mitte
A. Käin kinos	1	2	3	4	5	6
B. Käin teatris või kontserdil	1	2	3	4	5	6
C. Veedan õhtu baaris või peol	1	2	3	4	5	6
D. Käin külas tuttavatel või sugulastel	1	2	3	4	5	6
E. Võtan vastu külalisi	1	2	3	4	5	6
F. Vaatan televiisorit	1	2	3	4	5	6
G. Kuulan raadiot, makki	1	2	3	4	5	6
H. Käin igavusest mööda kauplusi	1	2	3	4	5	6
I. Loen raamatuid	1	2	3	4	5	6
J. Käin jalutamas	1	2	3	4	5	6
K. Teen sporti	1	2	3	4	5	6
L. Mängin kaarte või lauamänge	1	2	3	4	5	6
M. Meisterdan midagi või tegelen käsitööga	1	2	3	4	5	6
N. Käin huvialaringis	1	2	3	4	5	6
O. Puhkan kodus niisama (ei tee suurt midagi)	1	2	3	4	5	6
P. Käin mänguautomaatidega mängimas	1	2	3	4	5	6
Q. Tarvitan narkootikume	1	2	3	4	5	6
R. Käin tööl (töötan)	1	2	3	4	5	6
S.	1	2	3	4	5	6
..						

26 Millised on Sinu suhted oma vanematega?

	Väga sõbralikud	Üldiselt sõbralikud, kuid tuleb ette jahedamaid perioode	Pigem jahedad kui sõbralikud	Vaenulikud
Isaga	1	2	3	4
Emaga	1	2	3	4

27 Kui tihti tarbitakse Sinu kodus alkohoolseid jooke?

1 Peaaegu iga päev   2 Kord-paar nädalas   3 Kord-paar kuus   4 Harvemini   5 Mitte kunagi

28 Kas keegi Sinu pereliikmetest on kunagi viibinud kinnipidamisasutuses?

1 Jah   2 Ei

29 Kas Sa suitsetad?

1 Jah   2 Mõnikord   3 Ei

30 Kui sageli juhtub, et Sinu kodus on tülisid...

	Sageli	Harva	Mitte kunagi
A. Vanemate vahel	1	2	3
B. Teiste pere täiskasvanute vahel	1	2	3
C. Õe/ venna ja Sinu vahel	1	2	3
D. Vanemate ja Sinu vahel	1	2	3

31 Kui oled midagi halvasti teinud, kas Sind siis selle eest karistatakse?

1 Jah, alati   2 Mõnikord   3 Mitte kunagi.

32 Kui karistatakse, siis kuidas?

	Sageli	Mõnikord	Mitte kunagi
A. Noomitakse	1	2	3
B. Ei lubata televiisorit vaadata	1	2	3
C. Ei lubata välja	1	2	3
D. Sõimatakse	1	2	3
E. Tutistatakse, raputatakse	1	2	3
F. Antakse kõrvakiil	1	2	3
G. Lüüakse rihmaga	1	2	3
H. Pekstakse	1	2	3
I. Pannakse tegema töid, mida ma tavaliselt ei tee	1	2	3
J.	1	2	3

33 Mida tunned, kui Sind kodus karistatakse või tehakse ülekohut?

	Sageli	Mõnikord	Mitte- kunagi
A. Pead karistust õigleseks	1	2	3
B. Soovid andeks paluda	1	2	3
C. Tunned ärevust	1	2	3
D. Tunned hirmu	1	2	3
E. Tunned masendust, oled endassetõmbunud	1	2	3
F. Tunned peavalu	1	2	3
G. Tunned usalduse kaotust karistaja suhtes	1	2	3
H. Tunned viha karistaja vastu	1	2	3
I. Soovid karistajale kätte maksta	1	2	3
J. Tunned soovi kodust ära minna	1	2	3

K. Tunned soovi valada viha välja eakaaslastele	1	2	3
L. Magad halvasti, näed halbu unenägusid	1	2	3
M.	1	2	3
....			

34 Kes Sind kodus põhiliselt karistab?

1 Isa   2 Ema   3 Vanem vend   4 Vanem õde   5 Keegi teine, kes?
 .....

35 Vasta järgmistele küsimustele.

	Jah	Mõni -kord	Ei
A. Kas Su vanemad hoolitsevad selle eest, et Sul oleks kõht täis ja riided seljas?	1	2	3
B. Kas Su vanemad hoolitsevad Sinu eest, kui Sa oled haigestunud?	1	2	3
C. Kas Sulle kutsutakse arst koju, kui oled tõsiselt haige?	1	2	3
D. Kas Su vanemad toetavad Sind hariduse omandamisel?	1	2	3
E. Kas Su vanemad lasevad Sul iseseisvalt teha oma otsuseid?	1	2	3
F. Kas Su vanemad piiravad Sinu tegevust? (Näiteks käsivad mingil kindlal kellaajal kodus olla; keelavad omaealistega kinno minna jms)	1	2	3
G. Kas Su vanemad ähvardavad Sind karistada, kui oled saanud koolis halva hinde?	1	2	3
H. Kas Su vanemad on Sind kaasa tõmmanud või sundinud tegevusteks, mis on ühiskonna normidega vastuolus (varastama, alkoholi ja mõnuaineid tarvitama, kerjama)?	1	2	3
I. Kas Sa kardad oma vanemaid?	1	2	3
J. Kas kodu on Sinu jaoks koht, kuhu Sa tahad minna?	1	2	3
K. Kas Sa oled koolist põhjuseta puudunud?	1	2	3
L. Kas Sa oled kodust ära jooksnud?	1	2	3

36 Milline laps Sa oled iseenda arvates?

1 Hea   2 Sõnakuulmatu   3 Oma vanematele nuhtluseks   4 .....

37 Kas Sa käid praegu kellegagi?

1 Jah   2 Ei

38 Kas Sa oled olnud seksuaalvahekorras? (kui jah, siis vasta küsimustele järjest, eitava vastuse korral jätkata vastamist küsimusest nr 40.

1 Jah   2 Ei

39 Kui vanalt olid Sa esimest korda seksuaalvahekorras? .....

Paljudel lastel on väga tõsiseid muresid. Üks tõsisemaid on seksuaalse väärkohtlemise probleem. Seksuaalne väärkohtlemine on igasugune seksuaalse sisuga tegu, mille puhul inimene, kelle suhtes tegu toime pandi, tunneb end ebamugavalt.

40 Kui tihti on Sinuga juhtunud järgnevat

	peaaegu iga päev	umbes kord nädalas	kord kuus või harvem	üldse mitte
A. Mulle on tehtud solvavaid märkusi, komplimente ja siivutuid ettepanekuid.....	1	2	3	4
B. Mulle on tehtud solvavaid vihjeid või ettepanekuid suguühteks	1	2	3	4
C. Mulle on tehtud solvavaid ettepanekuid suguühteks, pakkudes selle eest raha, kingitusi või muud sellist.....	1	2	3	4
D. Mind on kiusatud korduvate helistamiste või kirjade saatmisega.....	1	2	3	4
E. Mind on tänaval jälitatud.....	1	2	3	4
F. Mind on sunnitud vaatama pornograafilist materjali.....	1	2	3	4
	peaaegu iga päev	umbes kord nädalas	kord kuus või harvem	üldse mitte
G. Mind on sunnitud alasti poseerima.....	1	2	3	4
H. Mind on sunnitud oma suguelundeid näitama.....	1	2	3	4
I. Mulle on vastu minu tahtmist näidatud suguelundeid.....	1	2	3	4
J. Mind on sunnitud lahti riietuma.....	1	2	3	4
K. Mind on proovitud vägistada.....	1	2	3	4
L. Mind on vägistatud.....	1	2	3	4

41 Kes on Sinu suhtes selliseid tegusid korda saatnud?

	peaaegu iga päev	umbes kord nädalas	kord kuus või harvem	üldse mitte
A. Oma eakaaslane	1	2	3	4
B. Perekonnatuttav mees	1	2	3	4
C. Perekonnatuttav naine	1	2	3	4
D. Võõras mees	1	2	3	4
E. Võõras naine	1	2	3	4
F. Oma isa	1	2	3	4
G. Võõrasisa	1	2	3	4
H. Oma ema	1	2	3	4
I. Võõrasema	1	2	3	4
J. Ainult Sulle tuttav isik	1	2	3	4
K. Mitu erinevat isikut	1	2	3	4
L.	1	2	3	4

42 Kas Sind on seksuaalvahekorra keeldumise puhul ähvardatud või pärast seksuaalset kuritarvitamist vaiki sunnitud?

1 jah   2 ei

43 Kui vana Sa kuritarvitamise ajal olid? (kui sind on korduvalt kuritarvitatud, siis märgi vanus esimese korra ajal) .....

44 Kuidas Sa arvad – kas väärkoheldud lapsed peaksid ise abi saamiseks.....

- 1 teatama vastaval telefonil
- 2 pöörduma turvakodusse või mõnda muusse asutusse abi saamiseks
- 3 .....

45 Kui Sul on mingi probleem, mis Sa arvad, kas sa saad kusagilt abi? Kuskohast?

.....
.....

AITÄH

Tabel 23. Seksuaalne väärkohtlemine sugude kaupa

Väärkohtlemise situatsioonid	Tüdrukud						Poisid					
	Peaaegu iga päev	%	Umbes kord nädalas	%	Kord kuus/ harvem	%	Peaaegu iga päev	%	Umbes kord nädalas	%	Kord kuus/ harvem	%
Solvavad märkused, siivutud ettepanekud	3	5	11	18	25	40	8	9	9	10	22	25
Solvav vihje, ettepanek sugühteks	-	-	2	3	15	24	8	9	4	5	10	11
Ettepanek raha, kingituse eest sugühteks	1	2	-	-	6	10	3	3	2	2	6	7
Korduvalt tülitatud kirjade, helistamisega	-	-	2	3	21	34	4	5	5	6	9	10
Tänaval jälitatud	-	-	5	8	7	11	3	3	5	6	5	6
Sunnitud vaatama pornograafilist materjali	-	-	-	-	-	-	2	2	1	1	1	1
Näidatud suguelundeid	-	-	1	2	3	5	-	-	1	1	4	5
Sunnitud alasti poseerima	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	2
Sunnitud suguelundeid näitama	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	4	5
Sunnitud lahti riietuma	-	-	-	-	2	3	1	1	-	-	2	2
On proovitud vägistada	-	-	-	-	4	7	-	-	1	1	2	2
On vägistatud	-	-	-	-	2	3	1	1	-	-	1	1

Tabel 24. Seksuaalne väärkohtlemine

	Peaaegu iga päev		Umbes kord nädalas		Kord kuus või harvem		Mitte kunagi	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Solvavad märkused, siivutud ettepanekud	11	7	21	14	47	31	71	47
Solvav vihje, ettepanek suguühteks	8	5	6	4	25	17	112	74
Ettepanek raha, kingituse eest suguühteks	4	3	2	1	13	9	130	87
Korduvalt tülitatud kirjade, helistamisega	4	3	7	5	30	20	108	72
Tänaval jälitatud	3	2	10	7	12	8	125	83
Sunnitud vaatama pornograafilist materjali	2	1	1	<1	1	<1	146	97
Näidatud suguelundeid	-	-	2	1	7	5	142	94
Sunnitud alasti poseerima	-	-	1	<1	2	1	148	98
Sunnitud suguelundeid näitama	-	-	2	1	7	5	142	94
Sunnitud lahti riietuma	1	<1	-	-	4	3	146	97
On proovitud vägistada	-	-	1	<1	6	4	143	95
On vägistatud	1	<1	-	-	3	2	145	97

Tabel 25. Seksuaalne väärkohtleja

	Peaaegu iga päev	%	Umbes kord nädalas	%	Kord kuus või harvem	%	Mitte kunagi	%
Oma eakaaslane	6	5	2	2	15	12	107	82
Perekonna tuttav mees	1	<1	3	2	4	3	122	94
Perekonna tuttav naine	-	-	2	2	4	3	125	95
Võõras mees	2	2	2	2	13	10	114	87
Võõras naine	2	2	2	2	3	2	124	95
Oma isa	2	2	3	2	3	2	121	94
Võõrasisa	-	-	1	<1	2	2	124	98
Oma ema	2	2	1	<1	2	2	124	96
Võõrasema	-	-	2	2	-	-	126	98
Ainult vastajale tuttav isik	6	5	1	<1	10	8	113	87
Mitu erinevat isikut	4	3	3	2	9	7	115	88

SUMMARY

OCCURRENCE OF CHILD ABUSE AMONG TARTU SCHOOLS FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Child mistreatment is an extremely critical common healthcare problem, since violence in families, including child mistreatment is a so called interfamily problem in Estonia which is not to be discussed in public.

The purpose of this treatise was to describe the mistreatment problem taking place in Tartu educational facilities for kids with special educational needs.

The research was conducted in the spring of 2006 in one school and in the autumn of 2006 in two schools. The method of the treatise was questionnaire inquiry. The questionnaires were filled by students from three schools for pupils with special educational needs. In total there were gathered 156 filled questionnaires. The respondents were pupils from the 7th to 11th grade.

The students taking part in the undergoing study had experienced emotional, physical, sexual abuse and also neglectment. The majority of mistreatment were in the form of: verbal sexual abuse, educational dereliction, emotional abuse, mental sexual abuse and health neglectment. There were fewer occurrences of physical abuse, physical sexual mistreatment and physical neglectment. But compared to the research conducted among regular schools' pupils in Estonia, the occurrence of neglectment and sexual abuse is considerably more frequent. Thus, the given treatise confirmed the proposition occurring in literature that children with special needs are at a bigger risk to fall under neglectment or mistreatment.

TÄNUAVALDUS

Minu siiras tänu:

- juhendajatele Marika Välile ja Katrin Langile väärtuslike nõuannete, kommentaaride ja abi eest magistr töö kirjutamisel;
- kõigile, kes abistasid uuringu läbiviimisel;
- tervishoiu instituudi kollektiivile sõbraliku ja vastutuleliku suhtumise eest magistriõpingute ajal;
- oma perekonnale ja lähedastele mõistva suhtumise ja toetuse eest.

CURRICULUM VITAE

Sirje Bunder

Sünniaeg ja koht: 26.12.1968, Tartu
Kodakondsus: Eesti
e-mail: sirje.bunder@gmail.com

Haridus:

1997 – 1999 Tartu Täiskasvanute Gümnaasium
2000 – 2005 Tartu Tervishoiu Kõrgkool, õe eriala

Töökogemus:

1993 – 1999 SA TÜ Kliinikum Intensiivravi osakond, hooldusõde
2002 – 2005 SA TÜ Kliinikum Psühhiaatrikliinik Lasteosakond, hooldaja
2005 – 2006 OÜ Juuli Kaubandus Soolakamber, õde
2006 – k.a. SA TÜ Kliinikum Psühhiaatrikliinik Lasteosakond, osakonna õde.